

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра японської філології

Кваліфікаційна робота магістра з японської філології
на тему: “ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО СТИЛЮ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ
(НА ОСНОВІ ПРОТОКОЛІВ ТА СТЕНОГРАМ ДІЛОВИХ
ПЕРЕГОВОРІВ): ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ”

Допущено до захисту
«_____» _____ року

студента групи МПЯп 51-20
факультету сходознавства
освітньо-професійної програми Галузевий
переклад: японська мова, англійська мова
за спеціальністю 035 Філологія
спеціалізацією 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно), перша –
японська

Павленка Андрія Руслановича

Завідувач кафедри
японської філології

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Пирогов Володимир Леонідович

_____ Кравець К. П.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ДІЛОВИЙ СТИЛЬ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ: ЕВОЛЮЦІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ЕТИКЕТ.....	7
1.1. Теоретико-методичні засади вивчення офіційно-ділового стилю.	7
1.2. Історія розвитку ділового стилю: ключові чинники формування.	10
1.3. Класифікація ділового стилю: лексико-семантичний та культурологічний аспекти.....	16
1.4. Специфіка етикету під час ділового спілкування.....	23
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ II. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЯПОНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРНИХ ПРОТОКОЛІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	43
2.1. Особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову.....	43
2.2. Проблематика перекладу стенограм ділових зустрічей з японської на українську мову.....	60
Висновки до розділу 2.....	68
ВИСНОВКИ.....	72
АНОТАЦІЯ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Дипломна робота присвячена перекладу офіційно-ділового стилю з японської мови на українську з огляду на його особливості, а саме на лексико-семантичний та культурологічний аспекти. Які були досліджені на основі методики перекладу протоколів та стенограми ділових зустрічей. Впродовж останніх десятиліть покращуються налагодження ділових зв'язків України з Японією. Така тенденція зумовлена прагненням Українського уряду перейняти успішні моделі стрімкого розвитку економіки в умовах кризової ситуації. Також сфера бізнесу прагне встановити ділові контакти з метою розвитку власних підприємств та виходу їх продукції на світовий ринок торгівлі. Окрім того, відбувається культурний та науковий обмін інформацією між Україною та Японією. Інтенсифікація інформаційного обміну в останні роки зумовлена спільною боротьбою країн світу з пандемією Covid-19. Кожен з вище перерахованих аспектів вимагає тісної взаємодії, одним із видів такої взаємодії є ділові переговори. Специфіка сфери в рамках якої відбуваються ділові зустрічі вносить свої вимоги до офіційно-ділового стилю мови та збагачує її новою термінологією, мовними зворотами, шаблонами тощо. При цьому, зважаючи на специфічність та унікальність японської мови та культури ділове спілкування включає, крім лексико-семантичних, також і культурологічний аспекти. Оскільки стратегічною метою будь-якого переговорного процесу в діловій сфері є досягнення вигідних для кожної сторони домовленостей, офіційно-діловий стиль повинен відігравати роль засобу, який забезпечує максимальне розуміння сторін з одночасним уникненням неточностей перекладу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що сучасний офіційно діловий стиль в умовах глобалізації та інтенсивного розвитку світової економіки потребує розгляду з лексико-семантичного та культурологічного аспектів, як

мова офіційних (ділових, політичних) переговорів у Японії. Адже, від чіткого розуміння та коректного використання специфіки ділового стилю японської мови залежатиме успішність переговорів та, як наслідок, результативність досягнутих домовленостей.

Об'єктом даної дипломної роботи є діловий стиль японської мови, а **предметом** — його лексико-семантичний та культурологічний аспекти протоколів та стенограм ділових переговорів.

Метою дипломної роботи став докладний опис письмового та усного офіційно-ділових стилів із урахуванням ділового етикету з лексико-семантичної та культурологічної точок зору.

Для досягнення поставленої мети в процесі написання дипломної роботи були поставлені такі **завдання**:

- 1) Визначити основні теоретико-методичні засади дослідження офіційно-ділового стилю.
- 2) Розглянути історичні чинники що вплинули на формування ділового стилю японської мови.
- 3) Класифікувати особливості стилю, зокрема у лексико-семантичному та культурологічному аспектах.
- 4) Визначити специфіку етикету під час ділового спілкування.
- 5) Визначити особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову.
- 6) Проаналізувати проблематику перекладу стенограм ділових переговорів з японської на українську мову.

Для вирішення завдань при написанні дипломної роботи була використана методична база з наукових праць таких дослідників як: Йосіока Кен'їчі (吉岡健一), Каї М., Нісіо Р., Такамідзава Х., Хадзікано А., Holmes (ホームズムズ), Чин Сіфумі (陈志文), Номура Макі (野村眞木夫木夫), Ямамото Масако (山本雅子),

Накамура Акіко (中村明), Сето Кеньічі (瀬戸贤一), Сато Нобуо (佐藤信夫), Конрад Н.І., Кронгауз М.А., Ратмайр Р., а також Алпатова В. М., Бахтіна М. М., Бикова С.А., Головніна І.В., Гудлінг Е., Жуков І.В., Маєвський Е. М., Невєрова С.В., Потапова Я.М., Свініна Л. М., Сиром'ятнікова Н.А., Сєдова К.Ф., Фельдман Ф.І., Фролова Е. Л., Фролова А. П. та ін., етикетні норми сучасної японської мови досліджує Кіндайїті Х., Катаока С., Като С., Сей Р., Пашковський А.А., Холодовіч А.А., Шмельова Т.В. та інші.

В працях таких вітчизняних мовознавців як Бондаренко І., Бондар О., Забуранна О., Комарницька Т., Комісарова К., Малахова Ю., Пирогов В., Рябоволенко І., Федоришина М., Якименка М. визначена потреба в типологічному аналізі японської мови, що надало значного поштовху подальшим глибоким дослідженням особливостей цієї мови, особливо в контексті перекладу на українську мову.

Також в якості матеріалу дослідження була використана стенограма ділових переговорів, японсько-українські та японсько-російські словники.

Методи дослідження зумовлені специфікою предмету дослідження та поставленими завданнями. В основі дипломної роботи є описовий метод, а також такі загально лінгвістичні методи як аналіз та синтез, дедукція та індукція, класифікація, компаративний аналіз перекладу вихідного японського тексту на українську мову, порівняння та зіставлення, узагальнення.

Новизна даного дослідження полягає в тому, що:

- вперше зроблена спроба комплексного висвітлення особливостей письмового та усного ділового стилю японської мови;
- одержано систематизований матеріал щодо класифікаційних характеристик ділового стилю японської мови в контексті перекладацького процесу ділових переговорів;
- вдосконалено спосіб сприйняття лексико-семантичних та культурологічних аспектів ділового стилю японської мови шляхом

візуалізації розроблених автором блок-схем для систематизації лінгвістичної інформації;

- надано подальший напрямок розвитку дослідження специфіки перекладу ділових переговорів з японської на українську мову на основі розгляду стенограм.

Практичне значення дипломної роботи полягає в тому, що результати даного дослідження можуть бути використані для подальшої розробки наукових питань, що стосуються вивчення ділового спілкування японською мовою загалом, так і його різновидів зокрема. Висновки отримані в ході даного дослідження доцільно використати в навчальних курсах ВНЗ з лінгвістики майбутнім перекладачам випускникам кафедри східних мов.

Окрім того, результати дослідження матимуть науковий інтерес для фахівців, котрі працюють в сфері міжкультурної комунікації, а також для представників міжнародного бізнесу та перекладачів в якості додаткового посібника, в якому міститься аналіз усних форм ділових переговорів та письмових особливостей їх перекладу задля уникнення неточностей та непорозумінь під час ділової комунікації японською мовою.

Дослідження пройшло апробацію на міжнародній науково-практичній відеоконференції СВІТ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННОСТІ У СВІТІ, Київ, 13 – 14 травня 2021 року.

Структурно дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, анотації та списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи складає 85 сторінок, в тому числі 9 таблиць та 12 малюнків.

РОЗДІЛ I

ДІЛОВИЙ СТИЛЬ ЯПОНСЬКОЇ МОВИ: ЕВОЛЮЦІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ

1.1. Теоретико-методичні засади вивчення офіційно-ділового стилю

Офіційно-діловий стиль (ОДС) японської мови використовується під час ділового спілкування для вираження рівноправних стосунків, а також задля прояву чіткої субординації, як при здійсненні зовнішніх контактів на офіційному рівні (делегації представників іноземних держав, зустрічі керівництва компаній тощо). В таких випадках виникає необхідність у використанні спеціальної лексики та фразеології. У контексті ОДС японської мови також існує потреба у врахуванні культурних аспектів спілкування носіїв японської мови.

Офіційно-діловий стиль визначається як особлива мова дипломатичних, організаційних та розпорядчих документів (звітів, актів, постанов, службових листів, наказів тощо). В наукових колах заведено вважати, що ОДС є стилем листування на офіційному рівні між громадянами та установами, а також стилем ділової документації (заяви, розпорядження, автобіографії, довідки та ін.) та документації державного значення (довідки, укази, закони, нормативно-правові акти, статuti тощо). ОДС обслуговує правову та адміністративно-громадську сфери діяльності та використовується при укладанні і написанні документів, ділових паперів, кореспонденції, а також в різноманітних видах усного ділового спілкування (Манакин В. Н., 2004).

Теоретико-методичні засади вивчення ОДС японської мови в Україні ґрунтуються на дослідженнях вітчизняних та іноземних дослідників. Як наука в Україні японістика зародилась наприкінці ХХ століття (90-ті роки). Науковим

оплотом для розвитку японістики в Україні стали Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Київський національний лінгвістичний університет. Створені в цих ВНЗ факультети сходознавства започаткували процес видавництва словників та підручників вітчизняних авторів (Букрієнко А. О., 2016).

Сучасне вивчення ОДС японської мови базується на дослідженні функціональних стилей, мовних жанрів та їх класифікації, а також мовного етикету.

В японській мові, як і в усіх мовах сучасності існує ряд функціональних стилей . Функціональні стилі є різновидами літературної мови в яких мова виступає в певній соціально важливій сфері суспільної мовної практики, а їх специфіка обумовлена особливостями спілкування у цій сфері (Потапова Я. М., 1995). Відповідно, для кожної з таких сфер функціонує окремий стиль зі специфічними рисами на всіх мовних рівнях: лексичному, граматичному, синтаксичному та ін.

Отже, ОДС існує в системі функціональних стилів будучи закріпленим за сферою соціально-правових взаємовідносин. Цей стиль виконує свої мовні функції у сфері економіки, політики, менеджменту та дипломатичної діяльності. На периферії ОДС існують патентний субстиль, інформативна реклама та мова соціально-побутового спілкування (Малахова Ю. В., 2007).

Переважна більшість досліджень предметом яких є ОДС розглядає усну та письмову його варіацію. Відповідно до такого підходу виділяють такі критерії ОДС (Потапова Я. М., 1995):

- відносна лексична стійкість;
- максимальна точність викладу;
- повнота та лаконічність викладу;
- специфічна офіційність;
- мінімізація особистісних аспектів;

- використання логічних (беземоційних) способів оцінки інформації;
- тематична однорідність та логічна цілісність інформації;
- чітка структура композиції інформації та ін.

Усний офіційно-діловий стиль японської мови посідає особливо важливе місце у сфері ділових переговорів. У цій сфері він функціонує в рамках етикетних норм ділового спілкування. Для усного ОДС характерні, в основному, залежно від комунікативної ситуації, ті ж особливості, що і для письмової ділової документації, а саме такі (Потапова Я. М., 1995):

- достовірність, об'єктивність, нейтральність тону викладу інформації;
- точність викладу, яка виключала б різне тлумачення;
- повнота інформації та водночас стислість її викладу;
- зведення до мінімуму особистих аспектів спілкування;
- використання логічних, а не емоційно-експресивних засобів оцінки ситуацій та фактів;
- тематична однорідність і логічна зв'язаність інформації;
- чіткість структури та композиції (логічної та формальної).

У зв'язку зі стрімким розвитком різних галузей виробництва, розширенням ділових контактів сфера ОДС японської мови не може обійтися без використання запозиченої лексики (головним чином з англійської мови). Кількість вузькогалузевих, властивих тільки певним сферам людської діяльності (в тому числі і ділового спілкування) термінів постійно збільшується. Це зумовлено тим, що запозичені слова, зазвичай, мають конкретніші значення, ніж власне японські (Свинина Н. М., 2007).

Наведемо такий приклад. Порівнявши слова クレーム (куре:му), котре походить від англійського “claim”, що перекладається як “претензія, скарга”, та синонімічне японське слово 請求 (сейкю:) можна побачити, що: конкретизація змісту впливає на частоту використання галузевого терміну. Зокрема, у фразі “輸送中の破損に対するクレームは受け入れられません。” (“Юсо:тю: но хасон ні

тайсуру куре:му ва укеірераремасен”), “Ми не можемо приймати скарги на пошкодження, отримані під час транспортування” чітко відчутно, що однозначне слово ”クレーム”, що має міцний міжкультурний статус у мові бізнесу, є найбільш підходящим в окремих ситуаціях ділового спілкування в японській мові. Така закономірність зумовлює стійке його використання (Свинина Н. М., 2007).

1.2. Історія розвитку японського ділового стилю: ключові чинники формування

Сьогодні ОДС є невід'ємною частиною сучасної японської мови. Тому розглядати лексико-семантичний та культурологічний аспекти ОДС некоректно без вивчення історії розвитку японської мови. Такий підхід є цілком логічним та закономірним, адже, комплекс лексики будь-якої мови формується історично.

Специфіка сучасної японської мови, зокрема, її ділового стилю, визначена її семантикою та еволюційним шляхом розвитку. На переконання Сиромятнікова Н. А. японська мова це наслідок комбінування алтайсько-австронезійської та ностратичної макросімей. Водночас вона не є складовим компонентом жодної лінгвосім'ї. Також дослідник висловлює припущення, що японська мова пов'язана з корейськими мовами. (Сиромятников Н. А., 2002)

Серед дослідників немає однієї спільної думки про походження японської мови. Однак ми розділяємо думку Пирогова В. Л., що японська мова формувалась під впливом усіх вищезазначених мов (Пирогов В. Л., 2016).

Специфіку японської мови та її унікальність пояснює теорія *ніхонджірон* (日本人論, “теорія про японців”). Фундаментом такої теорії є сприйняття Японії як монолінгвальної та моноетнічної (Алпатов В. М., 2003).

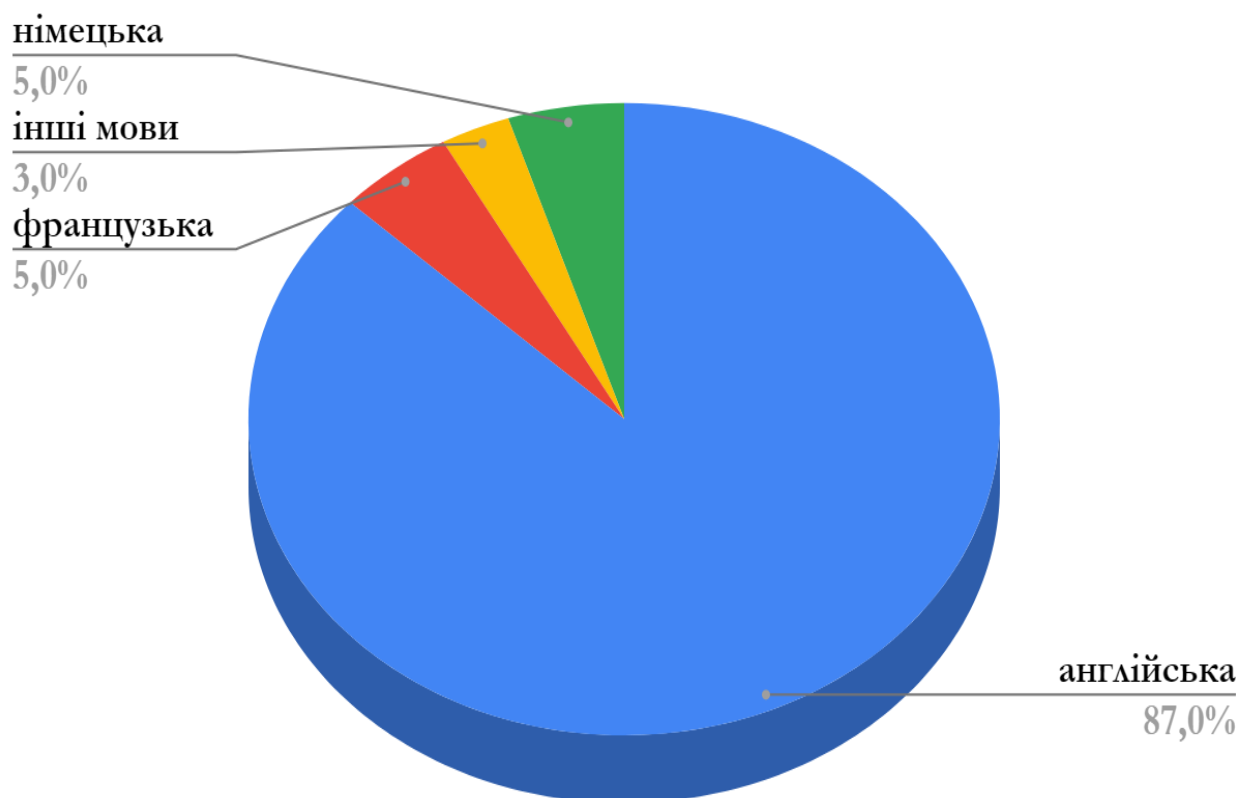
Фундаментом сучасної японської мови була *бунго* (文語, старояпонська). Остання була сформована у IX–XII ст., що відповідає періоду Хейан. Основою

старояпонської мови стали діалекти Кіто, – тогочасного міста-столиці древньої Японії, та недіалектна варіація мови міста Едо (сучасний Токіо) (Алпатов В. М., 2003).

Японська лексична традиція виокремлює три мовні пласти:

- 和語 “ваго” – суто японська лексика;
- 漢語 “канго” – китайського походження;
- 外来語 “гайрайго” – європейського походження.

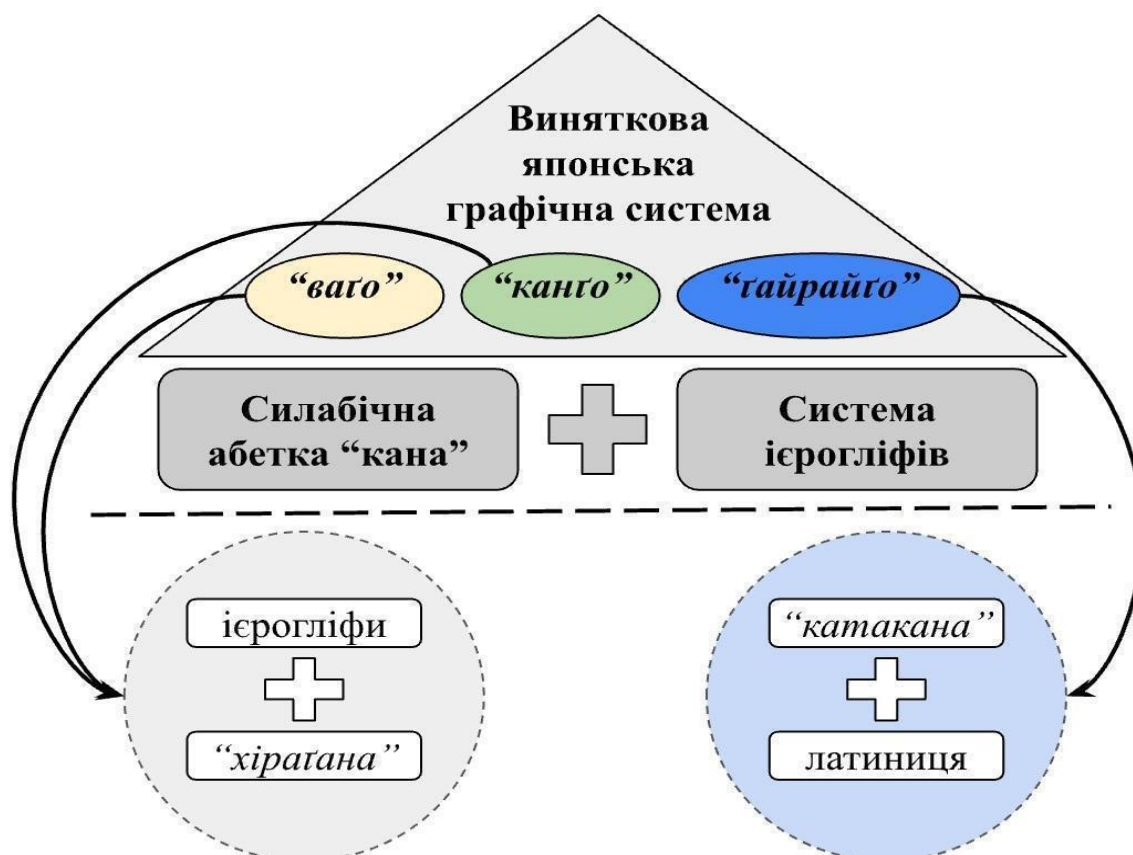
Що до лексико-семантичного аспекту японської мови слід підкреслити, що максимальну частку 外来語 “гайрайго” складає англійська мова (Yamaguchi T., 2007). Відсоткову частку запозичень з європейських мов проілюстровано на прикладі діаграми-малюнку 1.

Малюнок 1. Компоненти запозичень з європейських мов в японській мові (Wakabayashi J., 2020)

Згадані вище мовні пласти виділені в японській мові на основі графічної системи, фундаментом котрої є комплекс ієрогліфів разом з силабічною абеткою кана. В комплексі письма ваго (和語), як і канго (漢語) передаються системою ієрогліфів разом зі складовою абеткою кани – хіраганою (平仮名). Лексика гайрайго (外来語) в японській мові передається за допомогою складової абетки – катакани (片仮名), а також інколи літерами латиниці (Morita R., 1982). Для кращого розуміння таку структуру продемонстровано у вигляді блок-схеми на малюнку 2.

Отже, лексика японської мови в контексті запозичень представлена двома підсистемами - запозиченнями з китайської мови та з європейських мов. Такі підсистеми були сформовані впродовж різних періодів еволюційного розвитку японської мови та мають відмінні морфологічні та графічні характеристики.

Малюнок 2. Блок-схема структури іншомовних запозичень в японській мові (Morita R., 1982)

Уже в VII столітті почали формуватись стійкі торговельні взаємозв'язки Японії з Китаєм. Свідченням тому є древні японські історичні хроніки “Ніхон Сьокі” (аннали Японії) в яких, зокрема йдеться про прийом посланців з Куме та Ісігакі (південні Японські острови) на аудієнцію до імператриці Генмей (Жуков А. Е., 1868). Хоча з історичної та семантичної точок зору завдяки хронікам “Ніхон Сьокі” можна прослідкувати чіткий вплив китайської мови та культури на японську мову, вони не дають інформації дослідникам про специфіку ділового спілкування того періоду. На базі вивчення древніх японських хронік дослідники припускають, що вже в VII столітті функціонував японський етикет ділового та дипломатичного спілкування. Таке припущення дослідників ґрунтується на церемоніальності японців, зазначеній в “Ніхон Сьокі” (Фролова О. П., 1997).

Крім зовнішнього впливу на розвиток ділового стилю японської мови існував також і внутрішній. Клановий уклад, внутрішня роздрібненість Японії сприяли формуванню специфічних мовних рис окремих регіонів. Максимальної регіональної мовної строкатості японська мова досягла перед початком епохи Токугава (1603 р.) Однак, разом з тим розвивалось ділове спілкування, адже різним феодалним володарям доводилось налагоджувати дипломатичні стосунки в середньовічній Японії. Впродовж XVII століття налагодився міцний зв'язок між трьома найбільшими містами Японських островів - Осакою, Едо та Кіото (Де-Воллан Г. А., 1906). В результаті тісної економічної, військової та культурної взаємодії між цими регіональними центрами Японії відбулося перемішування існуючих в ту епоху діалектів і формувалася японська мова з чітко вираженим діловим стилем. Він мав важливе значення для об'єднаної Японії. Адже, ділове спілкування стало невід'ємним та важливим компонентом ринкових, культурних та політичних переговорів того часу. Зростання економіки, розвиток культури, в свою чергу, збагатили ОДС японської мови та сформували особливий етикет (в тому числі мовний) (Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю., 2012).

На формування ОДС японської мови великий вплив справила ієрархізація суспільства – становий лад, який ще з феодальних часів розділив японське суспільство на чотири стани:

- самураї;
- хлібороби;
- ремісники;
- торговці.

Ймовірно, у зв'язку з перетворенням міста Осака на торговий центр Японії періоду Едо (1603-1867 рр.) в японській діловій спільноті закріпилися певні мовні способи досягнення ефективності ділового спілкування, що використовувалися осакськими торговцями з давніх часів (Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю., 2012). Серед стратегій, тобто сукупностей рішень та дій мовця, спрямованих на досягнення результату, що повсюдно вживалися в мові осакських торговців, можна виділити (Попова З. Д., Стернин І. А., 2007):

- використання в мові жартів, гумору;
- використання компліментів;
- прояв зацікавленості в клієнті, партнері;
- обіцянки, надання гарантій;
- виказування солідарності, єдності поглядів;
- поради та переконання;
- пом'якшене висловлювання незгоди, пов'язане з небажанням образити співрозмовника, відсутність категоричних висловлювань;
- демонстрація відповідальності за якість наданого товару, послуг;
- орієнтованість на відповідність вимогам клієнтів, партнерів;
- активна діяльність у сфері зайнятості, спрямована на її розширення.

Дані стратегії і сьогодні використовуються в японському діловому середовищі задля встановлення стабільних, довірливих стосунків та згоди між партнерами, як потенційними, так і вже існуючими.

Пунктуація японської мови була сформована набагато пізніше. Історично пунктуація розвивалась досить тривалий час. Дослідниками зафіксовано, що ще в епоху Мейдзі (明治時代) з кінця XIX - початку XX століттях офіційні документи писали старояпонською мовою “бунго”, – яка сформувалася в IX–XII ст. Таким чином ділова документація японців обходилась без розділових знаків майже протягом тисячоліття (Naga Y., 2004).

Багата історія та розмаїта унікальна культура Японії наклала свій відбиток на ОДС. Відповідно, у японській діловій спільноті існує низка специфічних особливостей, таких як:

- традиція звернення до богів, орієнтованість на групу;
- процедура регулярного переміщення кадрів в компанії з однією посади на іншу, як з підвищенням, так і без нього;
- традиція укладення угод без підписання контрактів, тощо (Цукісіма Х., 1964).

Така специфіка впливає і на мовну комунікацію в сфері ділового спілкування. Безсумнівно своєрідність усної форми японської мови, крім культурних факторів, визначається і суто лінгвістичними особливостями, що розглянуті в підрозділі 1.3 даного дослідження. Резюмуючи вище наведене, варто підкреслити, що ключовими чинниками впливу на формування і розвиток ОДС японської мови історично стали:

- вплив на формування японської мови мов країн сусідів та їх взаємозв'язки між собою;
- наявність чисельних діалектів внаслідок внутрішньої роздрібненості Японії;
- ієрархічний уклад суспільства;
- церемоніальність та традиційність, властива японській культурі;
- інтенсивний економічний та культурний розвиток з VII століття;

- поява та закріплення іншомовних запозичень внаслідок активної міжнародної торгівлі;
- багатозначний символізм ієрогліфічного письма.

Окремої уваги заслуговує вплив мови веньянь(文語) як на формування японської мови у цілому, так і на ОДС. Веньянь – це мова міжнародного спілкування в країнах середньовічного співтовариства – Китаю, Кореї, Японії, В'єтнаму тощо. Вона використовувалась у Китаї як писемна мова до початку 20 століття. Відіграючи приблизно таку ж роль як латинська мова у Західній Європі.

Саме в умовах взаємовідносин між цими країнами на основі веньяня формувалася ОДС японської мови, елементи якого у вигляді штампів, виразів, фраз і специфічних граматичних конструкцій збереглися і досі.

1.3. Класифікація ділового стилю: лексико-семантичний та культурологічний аспекти

Розглядаючи ОДС японської мови в контексті ділових переговорів з їх стенографуванням варто звернути увагу на жанровий підхід до класифікації ОДС. Відповідно до такого підходу жанр може визначати літературну форму або тип, за якими буде здійснюватися класифікація письмових праць та усних мовних актів згідно з їх призначенням, спільністю та набором формальних структур.

В контексті класифікації ОДС японської мови різними дослідниками запропоновані різні критерії та, відповідно, різні жанри. Дослідниками заведено виділяти дві ключові групи жанрів – усні та письмові. Далі розглянуто декотрі жанрові лексико-семантичні класифікації за різними авторами.

За С. А. Тайлером лексичні жанри – це категорії мовних актів котрі мають свою назву (міф, молитва, поема, загадка тощо) та мають формальні та

комунікативні характеристики, відмінні від інших мовних дій. Сам по собі жанр не є мовним актом. (Дзябко Ю. М., 2015).

Бахтін М. М. за результатами власних досліджень виокремлює первинні (прості) та вторинні (складні) мовні жанри. Вторинні жанри за цим автором охоплюють романи, драми, наукові дослідження, об'ємні публіцистичні праці тощо, котрі з'являються в умовах складніших відносно високо розвиненого та організованого культурного спілкування переважно письмового, а саме - художнього, наукового, суспільно-політичного тощо (Дзябко Ю. М., 2015). Структура такої класифікації мовних жанрів наведена в даному дослідженні у вигляді складеної нами блок-схеми на малюнку 3.

Малюнок 3. Блок-схема класифікаційного підходу до мовних жанрів за Бахтіним М. М. (Дзябко Ю. М., 2015)

На базі досліджень мовних жанрів Бахтіна М.М. Шмельова Т. В. виділяє такі чотири їх класи (Шмелева Т. В., 1992) наочно представлені на блок-схемі малюнку 4:

- I) Інформативні.
- II) Оціночні.

III) Етикетні.

IV) Імперативні.

Така класифікація інтегрує в собі велику кількість мовних жанрів та досить чітко їх детермінує.

Отже, за класифікацією Шмельової Т. В. до інформативних мовних жанрів відносяться такі субжанри (Шмелева Т. В., 1992):

- ділова розмова – ビジネス対話 (бідзінесу тайва);
- діловий виступ – ビジネススピーチ (бідзінесу супі:ті);
- телефонні розмови – 電話の会話 (денва но кайва).

Малюнок 4. Блок-схема класифікації мовних жанрів за Шмельовою Т. В.

(Шмелева Т. В., 1992)

Оціночний мовний жанр включає такі компоненти (Шмелева Т. В., 1992):

- похвала – 賞賛 (сьо:сан) та одобрення – 決裁 (кессай);
- осуд – 非難 (хінан);
- характеристики – 性格 (сейкаку).

Етикетний мовний жанр складається з таких елементів (Шмелева Т. В., 1992):

- привітання та прощання – 挨拶 (айсацу);
- поздоровлення – 祝賀会(сюкуга);
- представлення – 紹介 (сьо:кай);
- подяка – 感謝 (канся).

До імперативного мовного жанру згідно з класифікацією Шмельової Т. В. відносяться такі складові (Шмелева Т. В., 1992):

- прохання – お願ひ (онегай);
- поради – 忠告 (тю:коку);
- вимоги – 要求 (йо:кю);
- рекомендації – 推薦, 推奨 (суйсен, суйсьо);
- обіцянки – 約束 (якусоку);
- накази – 法令 (хо:рей);
- розпорядження – 命令 (мейрей).

Оскільки для японського ділового світу характерними є фіксування лише прикінцевих положень переговорів, - їх результат, то доцільно, на наш погляд, розглянути детальніше саме усні мовні жанри ОДС японської мови.

Відповідно до жанрового підходу класифікації провідним жанром ОДС вважається ділова розмова (яп. ビジネス対話). Цей жанр залежно від домінуючих екстралінгвістичних чинників може поділятися на такі субжанри (малюнок 4) (Сиротинина О. Б., 2000):

- переговори – 交渉 (ко:сьо);
- наради – 会議 (кайгі);
- індивідуальні бесіди – 個人談話 (кодзін данва);
- повідомлення – 告知 (кокуті);

- дискусії – 討論 (то:рон);
- п'ятихвилинка – 朝会 (оперативна нарада з термінових питань - тьо:кай);
- зібрання – 会 (кай) та ін.

Ділова розмова здійснюється в ОДС у різних формах. Її специфіка реалізується через застосування таких субжанрів, як обіцянки – 約束(якусоку), компліменти – 褒め言葉 (хомекотоба), умовляння – 説得 (сеттоку); погрози – 脅し (одосі) та ін., котрі можуть стосуватись інших жанрів (Сиротинина О. Б., 2000).

Відповідно до класифікації Сиротиніної О. Б. ОДС японської мови складається з риторичного та нериторичного жанрів та їх форм. Згідно з тематикою дослідження вважаємо за необхідне детальніше розглянути жанр ділової розмови (ДР) ОДС японської мови. Цей жанр реалізується в мові за допомогою згаданих вище субжанрів. Також його поділяють за видами аудиторії на такі категорії (Сиротинина О. Б., 2000):

1. Переговори, зустрічі з представниками зовнішніх організацій (партнери, клієнти, конкуренти тощо).
2. Внутрішні зустрічі, зібрання, наради, котрі проводяться в рамках однієї компанії чи установи.

Така класифікація зумовлена метою та цілями ДР. Адже, очевидно, що залежно від цільової аудиторії відрізнятимуться пріоритети та напрями розмови. Отже, від того залежатимуть також і мовні жанри, що будуть застосовані при діловому спілкуванні.

Культурологічний аспект ОДС японської мови. Жанр ділової розмови (з переговорами як субжанром) формувався відповідно до таких специфічних особливостей японської культури (Сиротинина О. Б., 2000):

- груповий образ життя (приналежність до певної суспільної групи);
- чітка суспільна ієрархія;
- шанобливе ставлення до віку;
- відмінність статусу чоловіків та жінок у суспільства;

- інші етикетні норми ділового спілкування, що історично склалися в Японії.

З огляду на багатокomпонентну структуру жанрів офіційно-ділового стилю японської мови необхідно підкреслити, що вибір та застосування окремого компоненту (жанру, субжанру, форми) залежатиме від мети ділового спілкування. Наприклад, якщо його мета – донести інформацію до працівників компанії, то жанр ділової розмови буде реалізований за допомогою консультації, зібрання працівників, а коли метою є прийняття рішень конкретної задачі, - тоді будуть проведені наради та обговорення. Складність вибору потрібного жанру чи його форми зумовлена також, що навіть при діловій розмові в рамках однієї компанії чи установи існує соціальна неоднорідність. Адже, зустріч може охоплювати учасників різних рівнів менеджменту, таких як: керівників та підлеглих. Відтак, на вибір мовних форм в подібних ситуаціях впливатимуть такі категорії, як “свій”, “чужий” та “вищий”, “нижчий” (Фролова О. П., 1997).

Більшість дослідників вважають, що саме ДР є провідним жанром ділової комунікації в японській мові, особливо, з огляду різноманіття мовних жанрів, що застосовуються в офіційно-діловому стилі.

Важливо, що мовні жанри, в тому числі усні, формуються як результат людської діяльності. Мовний жанр вивчається та досліджується людьми, які мають фіксовані комунікативні звички, звичаї певної групи. Японська історія, культура з її традиціями чітко демонструє, що усталені для певної групи людей звичаї значно важливіші відносно окремого учасника групи (Малахова Ю. В., 2004). Враховуючи, що японська мова досить тривалий час формувалась під впливом специфічної культури та властивих їй суворих норм етикету, вона збагатилась унікальними властивостями (категорії ввічливості, особливі форми звертання тощо), котрі повною мірою проявляються і в ОДС мовлення.

Переговори в системі офіційно-ділового стилю японської мови вдало репрезентують адаптивність ділової розмови. Адже, завдяки різноманітним формам, вона може бути за необхідності перервана та продовжена в тому ж

ключі. Водночас на переговорах за ДР неухильно дотримуються предметності бесіди без довільних висловлювань.

Ключовими характеристиками ділової розмови є (Уфимцева Н. В., 1998):

- означення теми розмови чи переговорів;
- регулювання ходу розмови чи переговорного процесу;
- звернення уваги, зацікавлення чи підтримка інтересу партнерів ДР до предмета обговорення;
- з'ясування позицій, точок зору, бажань, а також прихованих цілей партнерів;
- нейтралізація конфлікту інтересів, що виникає під час ділової розмови;
- демонстрація готовності або неготовності до співпраці шляхом висловлювання згоди, розуміння, недовіри, обмірковування;
- дозування інформації;
- взаємний пошук варіантів вирішення поставлених завдань, прийняття рішень;
- формування домовленостей по аспектах та їх фіксація (часто в письмовій формі, в т. ч. в стенограмах переговорів);
- внесення уточнень, зауважень та приміток;
- дотримання етикетних норм та традицій ділового спілкування властивих культурі сторін (учасників) ділової розмови (детальніше описані в наступному пункті дипломної роботи).

Ділова розмова як риторичний жанр ОДС складається з дрібніших жанрів або субжанрів. Під час переговорів можуть бути використані як інформативні жанри так і оціночні, етикетні, імперативні жанрові класи. В широко поширеній практиці використовуються жанри привітання та прощання – 挨拶 “айсацу”, що належать до класу етикетних жанрів, а також 感謝 “канся” – висловлювання подяки. Детальніше ці етикетні жанри розглянуті в пункті 1.4 даного дослідження.

1.4. Специфіка етикету під час ділового спілкування

Ділове спілкування, як вже було розглянуто вище є складовим компонентом сучасної японської мови. Відтак, для його кращого розуміння, а особливо його специфічного етикету, необхідно розглянути національні особливості мовної поведінки японців.

Розглянута нижче національна специфіка мовної поведінки японців перегукується з викладеними в пункті 1.3 характеристиками офіційно-ділового стилю та ділової розмови, що свідчить про величезну вагу мовного етикету для ділового спілкування в Японії.

Етикетні форми японської мови складають сукупно складний комплекс, котрий представляє собою таке (Алпатов В. М., 2003):

- соціальну структуру японського суспільства;
- міцну прив'язаність до культурних традицій.

	Загальні документи (一般的な文書な文書)	Документи без преамбули (前文を省略する文書省略する文書する文書)	Довідкові документи (返信の文書の文書文書)	Термінові документи (急用の文書の文書文書)
Переднє слово	拝啓	前略	拝復	急啓
Завершальне слово	敬具	草々	敬具	草々

Малюнок 5. Приклади фраз-шаблонів, що використовуються для привітання в японських документах зовнішнього типу (田中実, 1969)

Переговори як один з видів ділового спілкування мають в своїй структурі початкові та завершальні етапи. Відповідно, в японській мові для переговорного процесу існує низка шаблонів, котрі використовуються, навіть, документації, зокрема стенограм переговорів (Yamaguchi T., 2007). Приклади таких шаблонів, що використовуються для привітання та прощання наведені в блок-схемі на малюнку 5.

Зокрема Фролова О.П. в своїх дослідженнях підкреслює, що в японському мовному етикеті, зокрема в діловому, на сучасному етапі присутні риси феодально-патріархальних суспільних взаємин. Складність такого аспекту, особливо в перекладацькому контексті, полягає в тому, що МП японців репрезентована не лише лексично, а й граматично. Крім того, етикет спілкування відображений і в структурі речень, що будуються (Фролова О. П., 1997).

Важливим аспектом ділового спілкування є те, що японці при звертанні враховують не індивідуальність співрозмовника, а його статус (посаду, професію тощо). Для звертання приналежність адресата до певної компанії чи організації важливіше за значенням ніж професія і, тим паче, ніж прізвище та ім'я. Часто на ділових переговорах японці при звертанні іменують один одного за посадою (Изотов А. И., 1997).

Учасниками переговорного процесу на міжнародному рівні часто є перекладачі. Нерідко їм, як нейтральній стороні переговорів, відводиться роль конференсьє. А отже, перекладача також обов'язково потрібно неухильно дотримуватись етикетних норм ділового спілкування. Таким чином перекладачі звертаючись до сторін учасників ділової розмови зазвичай використовують такі займенники (Мирам Г., 1999):

- “皆さん” (міна сан) – “Доброго дня, всім”;
- “皆様” (мінасама) – “Пані та панове...”.

З використанням займенників в шанобливому звертанні перекладачі на переговорах використовують такі фрази в рамках етикетних норм ОДС (Мирам Г., 1999):

- 会員の皆様 (кайінноміннасама) – Шановні члени асоціації, шановні представники, шановні делегати;
- 議長、委員、ならびに皆様 (гітьо:, іін, нарабінімінасама) – Пане голово, шановні делегати, пані та панове;
- 議長、代表の方々、理事の方々、当協会（団体）の皆様 (гітьо:, дайхйо:нокатагата, рідзінокатагата, то:кйю:кай(дантай)номинасама) – Пане голово, шановні делегати, члени правління та члени асоціації, організації, об'єднання.

Другий приклад завдяки власній більш шанобливій та офіційній формі ширше застосовується на ділових переговорах. Такі приклади застосовуються на вступному етапі переговорів. В подальшому, якщо повідомлення стосуватиметься конкретної особи звертання має бути здійснене за посадою (Мирам Г., 1999).

Відповідно до етикетних норм ділового спілкування передбачається заздалегідь уточнити в учасників переговорів чи їх представників який спосіб звертання для них найприйнятніший. Протокольні заходи, зазвичай, передбачають звертання до учасників за прізвищем та посадою, до прикладу, “山田議長” (Ямадагітью:) – “голово, Ямада”, а до керівників делегацій звертаються, наприклад, словом “団長” (дантью: дослівно – гросмейстер) (Мирам Г., 1999).

Хоча ключовою характеристикою етикету ділового спілкування японців є лаконізм, зате початок ділової розмови, зазвичай, наділений традиційною церемонністю. Йдеться про те, що ділові переговори японців розпочнуться, перш за все, з такого оціночного мовного жанру, як подяка – відповідно до класифікації Шмельової Т. В. (Шмелева Т. В., 1992). Отже, такий мовний жанр при діловій розмові проявлятиметься висловлюванням подяки співрозмовнику

або за попередню послугу, допомогу чи підтримку (навіть, якщо йтиметься про подію кількарічної давнини) або за виділений на зустріч час.

Подяка в японців присутня також на завершальному етапі переговорного процесу та формулюється такою фразою: 以上でございます (ідьзо де гозаімасу). Вона перекладається дослівно як “Це все, що я хотів сказати”, що відповідатиме в українській мові фразі – “Дякую за увагу” (Изотов А. И., 1997).

Тримаючись в рамках характерного ОДС лаконізму японські учасники ділових переговорів намагаються неухильно дотримуватись мовного етикету, а саме (Фролова О. П., 1997):

- не проявляти емоційні реакції;
- погоджуватись зі співрозмовником (стороною переговорів);
- уникати однозначних відповідей, котрі б показали конкретних ставлення до питань, що обговорюються;
- уникати хизувань власними досягненнями;
- завжди першими перепрошувати за раптові незручні ситуації, що трапились під час ДР (навіть коли очевидної провини немає).

Приховування емоційного стану під час переговорів зумовлене, перш за все, специфікою японського менталітету. Однак, в діловій розмові це дозволяє японським учасникам переговорів побудувати стратегії подальшої взаємодії зі співрозмовником. Також, оскільки чимало дослідників японської культури підкреслюють погане почуття гумору японців, - вони, не демонструючи емоційні реакції, показують своєму співрозмовнику серйозну налаштованість на діловий лад (відповідно до стереотипного іміджу японців) (Фролова О. П., 1997).

Проявляючи згоду з іншою стороною учасницею переговорів, та тримаючу власну точку зору при собі японці використовують такі нейтральні фрази:

- はい、はい (хай-хай) – так-так;
- 多岐に (такі-ні) – трапляється й так, що...;
- ところで (токороде) – іноді / до речі;

- さすがに (сасуга-ні) – як і очікувалось.

Не суперечити співрозмовнику, щоб не зіпсувати йому настрої - одна з ключових цілей переговорів для японської сторони. Також японські учасники ділової розмови прагнуть відверто не виділятися відносно суджень більшості. У випадках, коли є потреба висловити власне бачення обговореного японські учасники переговорів використовують наступні некатегоричні мовні звороти (Фролова О. П., 1997):

- ではないでしょうか (деванайдесьйока...) - “чи не буде це так, що...”;
- ...ではないかと思えますけど (...деванайка то омоімас кедо) - “думаю, чи складається справа таким чином, що...”;
- といえそんな気がしますが (...то іе сона кіга сімасга) - “таке враження, що можна говорити про...”;
- と言えなくもないのではないかと思います (...то іе наку мо найнодеванайкато омоімасга)- “отже, чи немає такого положення коли не можна говорити про...” тощо.

В контексті пандемії Covid-19 ділові переговори значно частіше відбуваються он-лайн. В таких випадках японці користуються правилами етикету телефонних розмов, не зважаючи на використання засобів відеозв'язку коли учасники переговорів бачать обличчя один одного. Такий вид японського мовного етикету зберіг свою актуальність в умовах широкого поширення відеодзвінків в ділових колах, адже часто співрозмовники не знають один одного в обличчя або досі не знайомились особисто. Відповідно до правил етикету телефонних розмов ділові переговори не можуть починатись з “наступу”. Тому початок ділових он-лайн відеоконференцій починається з представлення організатора чи секретаря учасникам переговорів, наприклад, такою фразою: こちらは田中ですが (Котіра-ва Танака дес кередомо) - “З вашого дозволу за мікрофоном Танака...”. Змістовий підтекст такої фрази цілком відповідає

традиційній японській гнучкості та означає “Чи можу бути корисний?” (Фролова О. П., 1997).

Оскільки, хизування та вихваляння не відповідають діловому етикету переговорів, то японці його уникають. Проте, за необхідності підкреслити власні здобутки в контексті теми обговорення японські учасники використовують наступну фразу: こういうとじなんをしるようになりませんが (Ко:іу то дзінан о сіру-йоні нарімасга...), котра перекладається як “Якщо сказати так, то ми хизуємося, проте...”. Така, на перший погляд, стандартна фраза дає змогу стриманим японцям коректно підкреслити власні сильні сторони під час ділових переговорів в етикетних рамках офіційно-ділового стилю.

Важливе значення для ділової розмови мають прислівники, про що свідчить їх значне число в сучасній японській мові. Найпоширенішими для ОДС японської мови в рамках переговорного процесу є наступні прислівники (Фролова О. П., 1997):

- なるほど (нарухудо) - підкреслює цілковиту згоду учасника переговорів зі співрозмовником;
- やはり (яхарі) - покликані налаштувати учасників ділової розмови на досягнення згоди в ділових стосунках. Їх значення перекладаються як “теж”, “аналогічно”, “як і очікувалось”, “все ж”.

Етикетні норми часто визначають хід ділових переговорів та тримають їх в певних рамках. Етикетні норми японського ОДС це передусім відсутність категоричної відмови, а також відсутність письмових форм досягнутих домовленостей, обов’язкове розважання клієнтів, домінування важливості процесу роботи над результатом, підтримка добрих відносин з колегами тощо (Сиротинина О. Б., 2000).

Частота використання важливих та етикетних форм, властивих ОДС спілкування в японській мові, залежить від величини, статусу і типу компаній, до яких відносяться співрозмовники. Безсумнівно вплив на рівень формальності

має і власне сфера ділового спілкування. Глобально таких сфер є дві - спілкування на внутрішньому ринку країни (японські або спільні підприємства) та з іноземними компаніями на зовнішньоекономічному рівні.

В рамках сфери здійснення переговорів на внутрішньому японському ринку стосовно іноземних робітників, що працюють в Японії ввічливі форми часто опускаються, а натомість використовуються нейтральні. Прикладом такої заміни є фраза: “相談が必要な時,遠慮なくそう言ってくださいよ” (Со:дан-га хіцуйо:на токі, енрьонаку со:ітте кудасаййо), котра перекладається як “Коли Вам потрібна буде порада, так і говоріть (нам), без сорому” (Свинина Н. М., 2007). Такий чинний порядок речей зумовлений низкою закономірностей:

- неповним розумінням складних гоноративних і депреціативних форм японської мови партнерами на переговорах;
- поблажливим ставленням до іноземців як до недосвідчених учасників певної сфери діяльності;
- орієнтацією на стереотипне спілкування іноземців між собою (більш експресивна та пряме);
- орієнтацією на підтримку тимчасових, а не постійних відносин.

Під час встановлення контактів з іноземними компаніями японці дотримуються правил свого традиційного етикету, що пов'язано як з відсутністю знань про етикет країни, громадянином якої є партнер, так і з необхідністю дотримуватися умовностей і формальностей відповідно до офіційно-ділового стилю (Nishihara S., 2010).

Як було зазначено вище етикетні норми японського ОДС заперечують категоричну відмову співрозмовнику. На переконання лінгвіста Кіндайті Харусуке в мовному етикеті японців, особливо в рамках ділових переговорів домінуючими є негативні мовні звороти такі як, наприклад, наступні (Алпатов В. М., 2003):

- かもしれない (камо-сіренай) який перекладається як “можливо, що...”;

- なければならぬ (накереба-наранай) – “необхідно..”;
- しか (сіка) – тільки (в негативних реченнях).

Важливим аспектом переговорів є уникання японцями категоричної відмови та, власне, слова “ні”. Для результативної ділової розмови співрозмовникам потрібно чітко розуміти значення, так званих, “м’яких” японських оборотів відмов. Адже, часто японці на переговорах намагаються відповідати таким чином, щоб не дати точно зрозуміти співрозмовнику це відповідь “так” чи “ні”. Як приклад наведемо поширену для ділового спілкування фразу “кангаете окімас”, що перекладається як “треба обміркувати” (Холодович А. А., 1979).

Частково згадані в пункті 1.3 даного дослідження в контексті жанрової класифікації ОДС етикетні жанри вдячності, привітання та прощання наведені нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Клас етикетного жанру	Вислів	Переклад	Значення	Застосування в переговорному процесі
<i>Айсацу</i>	貴社にはいつもお世話になっておりますので “Кіся ні ва іцумо осева ні натге орімасу ноде...”	“Ми невимовно вдячні Вашій компанії, тому...”	Застосовують вислів щоб підкреслити історію відносин між компаніями	в якості привітання або як відповідь на прохання
<i>Айсацу/ Канся</i>	貴重なお時間ありがとうございます “Кітьо: на одзікан арігато: годзаімасу”	“Дякую вам за ваш дорожочинний час”	Вислів подяки великої ваги	в якості привітання або як початок ДР

Канся	先日はご助 言ありがと うございま した “Сендзіцу ва годзьо:ген арігато: гозаімасіта”	“Красно дякую за пораду, яку Ви вчора дали”	Подяка	на початку ДР в рамках продовження перерваного переговорного процесу
-------	---	---	--------	---

Висловлювання та зміст привітання (айсацу) та подяки (канся)

(Свинина Н. М., 2007)

Під час переговорного процесу застосовуються також оціночні жанри. Прикладом таких жанрів є вислів *そのような無理な運営計画には絶対反対します* (Сонойо:на муріна ун'ейкейкакуніва дзеттай хантай сімасу), що в перекладі звучатиме наступним чином: “Ми категорично проти такого безглузлого плану керування”. Переговори в лексичному контексті головним чином перебувають в рамках імперативного жанрового класу. У висловах це прохання, рекомендації обіцянки тощо. За приклади наведемо на ступні вислови (Свинина Н. М., 2007):

- 明日建設現場をお訪ね見ていもいいですか(Асьта кенсетсугемба о отадзуне міте мо іі десу ка?) – Чи можна завтра відвідати місце будівництва?
- 一度我が社の改装されたホテルをご覧ください。(Ітідо вагася но кайсо: сарета хотеру о горан кудасай) – Погляньте хоч раз на наш відремонтований готель.

Безумовно специфіка етикету ділового спілкування японців проявляється у вигляді кейго. Сучасна японська мова налічує велику кількість різноманітних гонорифічних (ввічливих) форм. Вони, в свою чергу, охоплюють велику кількість граматичних засобів та безліч варіацій спеціальної лексики.

Специфіка мовного етикету японців має також лінгвістичний аспект. Важливе значення для мови ділових переговорів мають дієслова. Ділова розмова

оперує дієсловами направленості – 頂く (ітадаку) (направлені на окрему особу), くる (куру) та いく (іку). Останні два види приєднуючись до “те”-форм десемантизуються та описують дію, що триває. Прикладами такого застосування дієслів くる (куру) та いく (іку) є наступні фрази:

- コピーをしてきます (копі-о-сіте кімас) – зроблю копії;
- 明日この本を置いていきます (асіта коно хон-о ойте-ікімас) – завтра залишу цю книгу.

Етикетні норми ділового спілкування забов’язують японців використовувати суфікс “сан” при звертанні до колеги, партнера, учасника переговорів. Значення такого суфіксу в перекладі – “пан”, “пані”.

Ділова розмова за участю японців неодмінно відрізнятиметься високим рівнем ввічливості. Така специфіка мовного етикету японців в контексті ділового спілкування зумовлена, як правило, взаємною зацікавленістю учасників переговорів має відповідну назву в системі сучасної японської мови – “Рігай канкей” (利害関係) (Фролова О. П., 1997).

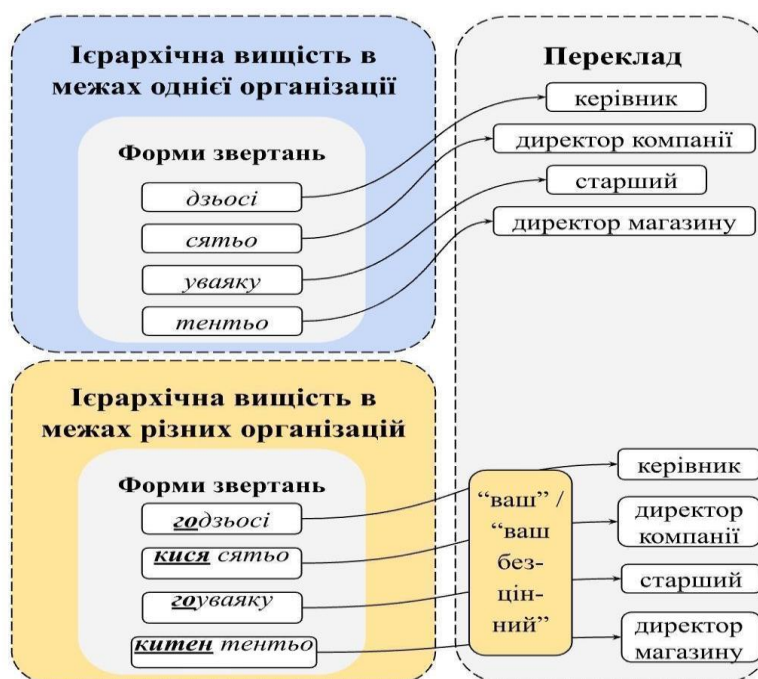
Ієрархія за статусом в ділових колах теж важливий аспект японських переговорів. Зокрема, Фролова О.П. підкреслює, що японська сторона не почне переговори доки не знатиме достовірно хто є їхніми співрозмовниками. Повне ім’я, посада, соціальний статус необхідні японцям для формулювання коректного звертання, адже, відповідно до вище згаданих етикетних норм ділової розмови така інформація знадобиться, щоб створити комфортну обстановку для співрозмовника. Отже, взаємини між вищими та нижчими за рангом учасниками переговорів детермінуються в японській мові як “Дзьо:ге канкей” (上下関係) (Фролова О. П., 1997).

Відповідно до “Дзьо:ге канкей” в рамках ділових переговорів заборонено вживати займенник *あなた* (аната, – ви) відносно особи вищої за рангом, статусом. До прикладу, коректною вважатиметься така фраза адресована

керівнику від його підлеглого: 三青の奥さんはお元気ですか (“Сенсей-но окусан-ва огенкі дес ка” – Ваша дружина здорова?), адже, вона не передбачає прямого звертання на “ви” до особи вищої за статусом, а зацікавлення що стану здоров’я співрозмовника.

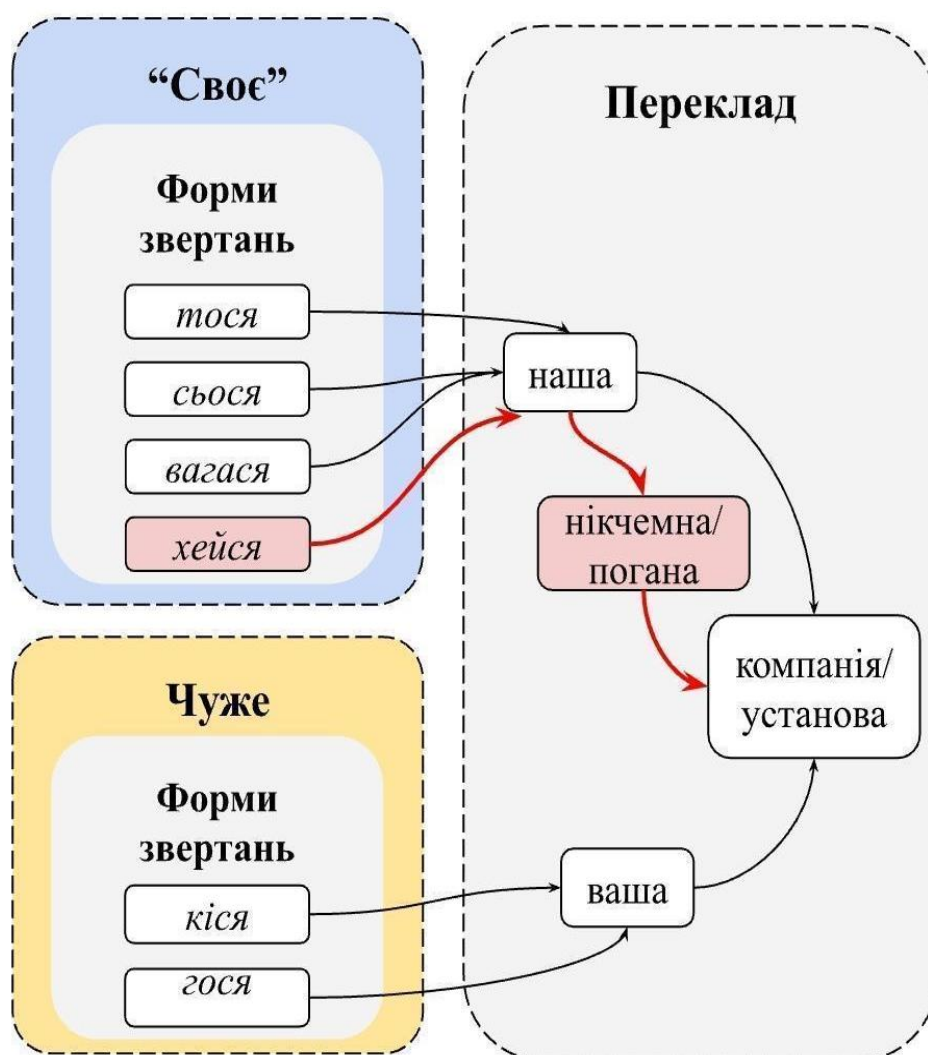
Однак, на противагу вище наведеному прикладу згідно з “Дзьо:ге канкей” керівнику дозволено напряму звертатись до особи нижчої за статусом. Наприклад: 君の奥さんはよくなったか (Кімі-но окусан-ва йоку натта ка), що перекладається як “Твоя дружина вже одужала?”. В даному прикладі присутня груба форма особистісного займенника “ти” в функції присвійного відмінка (Фролова О. П., 1997).

Малюнок 6. Ввічливі форми звертань в рамках ОДС в контексті посадової ієрархії в системі “Свій - чужий” (Фролова О. П., 1997)

Відповідно до етикетних норм ділового спілкування на переговорах не прийнято звертатись до керівників та інших вищих за рангом чи статусом осіб на ім’я. Ділова розмова передбачає звертання до них лише за посадою, наприклад, – 部長 (“бутьо”, керівник відділу). Допускається також звертання з додаванням до назви посади прізвища учасника переговорів. Таким чином в рамках

переговорного процесу японці висловлюють повагу до співрозмовників, висловлюючи при цьому соціальну позицію відносно них - підлеглі або керівники. З лінгвістичної точки зору такий прояв поваги відбувається за допомогою застосування спеціальних префіксів, суфіксів, конкретних слів. Важливо, що одна група іменників, займенників, дієслів застосовується лише відносно підлеглих, а інша - до керівників, третя - до колег рівних за рангом (Фролова О. П., 1997).

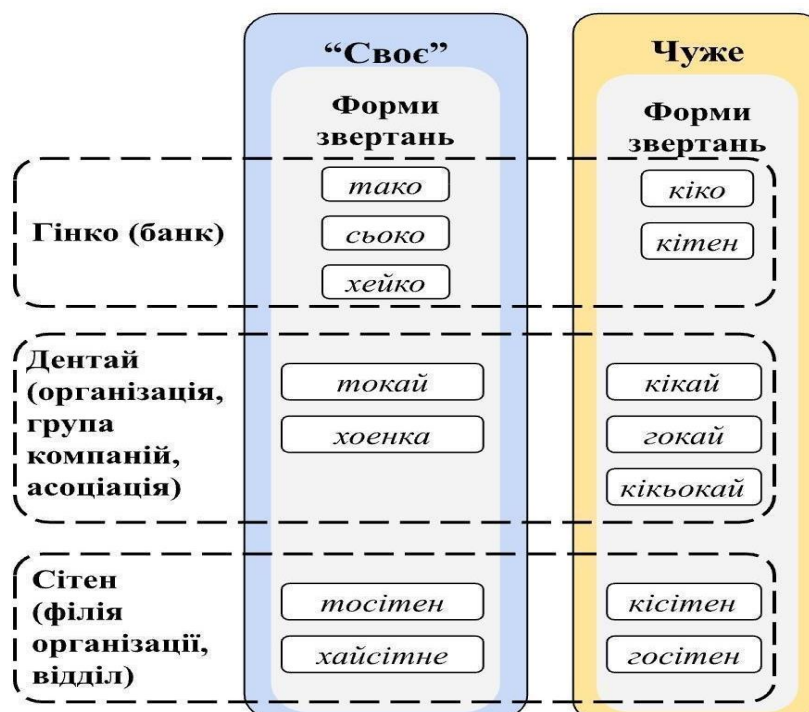

Малюнок 7. Форми звертань щодо "кайся" (компанії, установи) в рамках ОДС в системі "Свій - чужий" (Фролова О. П., 1997)

Широке використання займенників в ОДС, зокрема, та в сучасній японській мові загалом зумовило утворення систем “Свій - чужий”. Структуру таких систем властиву діловим переговорам наведено на блок-схемах малюнків 6- 11.

Як бачимо з малюнка 6, префікси 貴 (кі), 貴社 (кіся), ご社 (гося) є елементом ввічливості ділової розмови представників різних організацій та перекладатимуться як “ваш”, “ваш безцінний” в контексті обговорення працівника. Таке звертання заведено використовувати на ділових переговорах між організаціями, комерційними структурами, банками тощо.

На противагу префіксам 貴 (кі), 貴社 (кіся), ご社 (гося) у випадку з визначенням “свій” що до компанії чи установи в японському офіційно-діловому стилі використовують префікс 当 (то), а при діловій розмові про “чужу” компанію/установу використовують – 貴 (кі), ご (го) (див. малюнок 7).

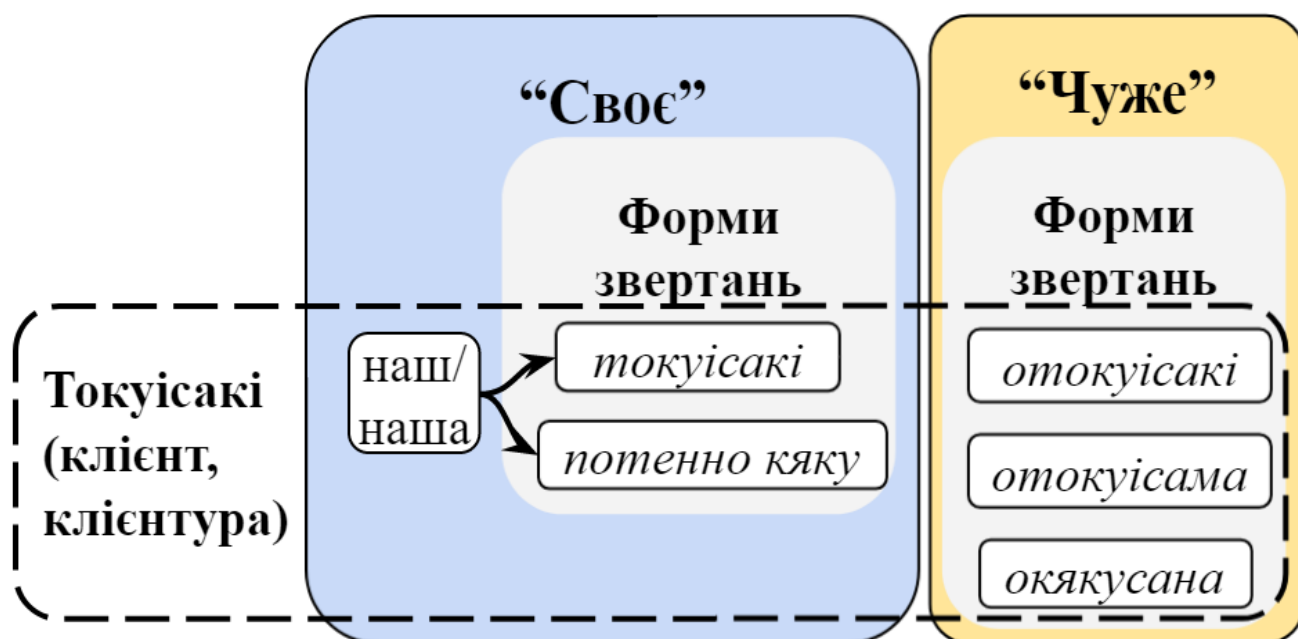

Малюнок 8. Звертання японської ділової розмови в рамках банку, організації та її філії в системі “Свій - чужий” ОДС (Фролова О. П., 1997)

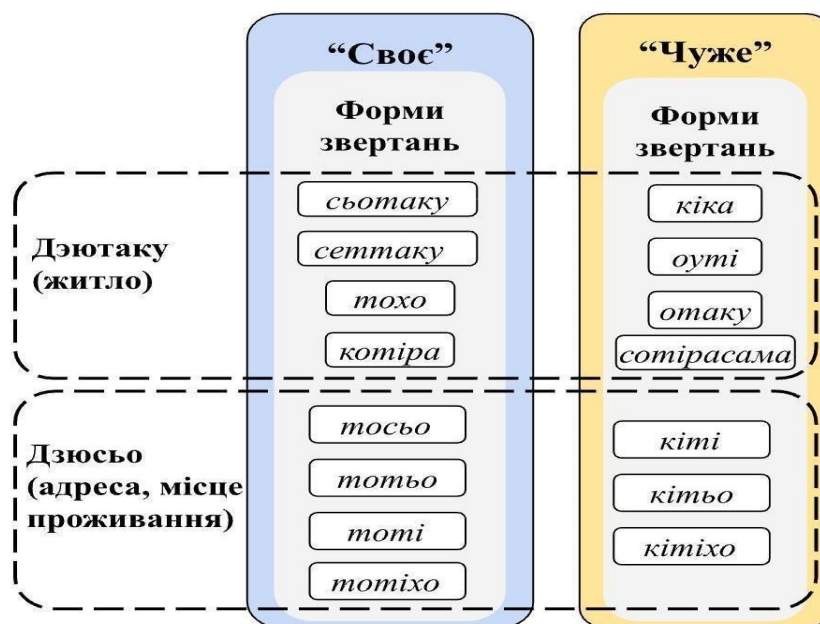
Наведені на блок-схемі малюнку 7 приклади обговорення компаній в діловій розмові включають крім, зазвичай, ввічливих звертань негативний додаток. Ним є морфема 弊 (хей) в слові 弊社 (хейся). Зміст цієї морфемі в контексті прикладів з малюнку 7 додати характеристики “поганий”, “нікчемний” до обговорюваної установи.

Звертання котрі заведено використовувати в ділових розмовах японців в рамках банку, організації та її філії репрезентовані прикладами на блок-схемі малюнку 8.

Безумовно ділові переговори в японській мові включають поняття “клієнт” (“клієнтура”, “клієнтська база”). Вживається воно в діловій розмові також в системі “Свій-чужий”(яп. 内・外 /учі-сото/). Приклади такого застосування наведені на блок-схемі малюнку 9.

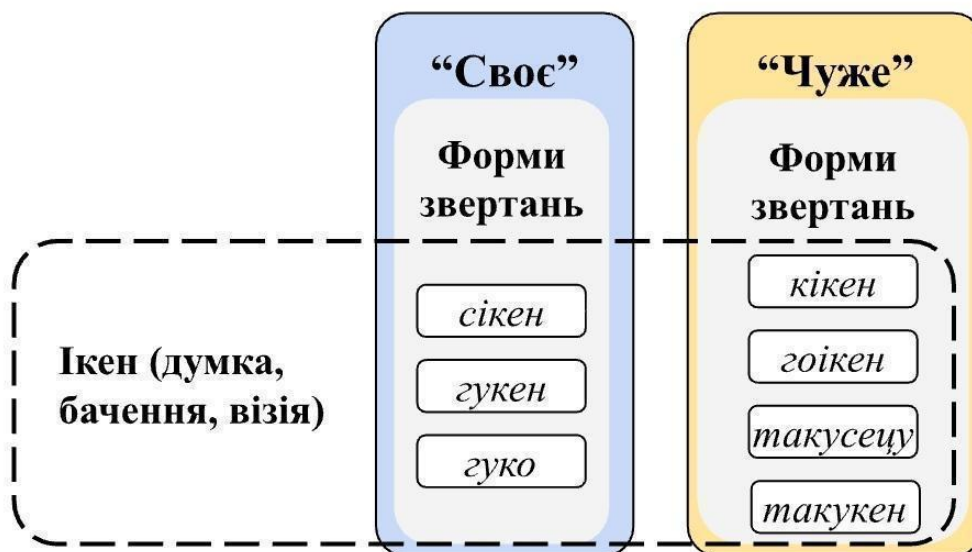

Малюнок 9. Вживання поняття “клієнт” в системі “Свій-чужий” ОДС японської мови (Фролова О. П., 1997)

Малюнок 10. Застосування категорій житла та адреси в системі “Свій-чужий” ОДС японської мови (Фролова О. П., 1997)

В стенограмах ділових переговорів зазвичай фіксують юридичні адреси їх учасників. Рідше в таких документах згадується поняття “житло”. Приклади таких категорій в системі “Свої-чуже” наведені на блок-схемі малюнку 10.

Малюнок 11. Застосування власної думки, бачення, точки зору в системі “Свій-чужий” ОДС японської мови (Фролова О. П., 1997)

В рамках переговорного процесу не обходиться без обговорення думок його учасників. Висловлювання власного бачення щодо обговорюваного питання або пояснення власної точки зору є обов'язковими складовими ділової розмови. В японській мові додавання префіксу 具 “гу” до слів означає критику “чужої” думки. Приклади цього надаються у вище наведеній на блок-схемі малюнку 11.

Як видно з прикладів наведених на малюнках 6-11 застосування конкретних слів та відповідних префіксів до них здатне кардинально змінити зміст сказаного в діловій розмові. В цьому проявляється ще одна специфічна риса ділового етикету японців. Вона зафіксована в офіційно-діловому стилі японської мови та яскраво репрезентує його лексико-семантичний та культурологічний аспекти.

Етикетні норми в рамках ділових переговорів мають особливе значення. Адже, некоректне їх вживання може бути або недоречним або, навіть, образити адресата повідомлення. Щоб уникнути непорозумінь учасники ділової розмови застосовують певні фрази, що мають коректну ввічливу форму (табл. 2). Важливо, що перекладачеві під час підготовки до перекладацького процесу необхідно також вивчити такі шаблони ввічливості для швидшого та достовірнішого перекладу (Tsujimura T., 1992).

Таблиця 2

間違い (Неправильні)	正し (Правильні)	Значення українською мовою
僕が会社へ伺います。	私が会社へ伺います。	Я відвідаю компанію.
その商品はわたしども会社では扱っていません。	その商品は私ども会社では扱っておりません。	Товар відсутній у нашій компанії.

これから皆さんをご案内します。	皆様をご案内します。	Тепер я ваш керівник.
-----------------	------------	-----------------------

Приклади коректних та некоректних способів використання етикетних норм в ділових документах (Tsujimura T., 1992)

Висновки до розділу 1

Жанровий підхід до вивчення офіційно-ділового стилю японської мови є досить продуктивним для характеристики її усної форми ділового спілкування. Проте, такому підходу властива незначна розмитість меж окремих жанрів.

Категорії ввічливості та форми звертання як невід’ємні компоненти ділових перговорів в Японії мають велике значення для ОДС японської мови. Адже, ці компоненти передбачають відповідне соціальне ранжування, відповідність учасників переговорів певній віковій групі та, як результат, - існування окремих властивих діловій сфері мовних жанрів.

В умовах розширення міжнаціональних ділових зв'язків та глобалізації ринку загальна мовна культура японців також зазнає змін. За останні десятиліття мовна комунікація японців стала більш експресивною, посилюється її супровід жестами, більше число японців стало орієнтуватися на стандарти європейської риторики. Також не можна заперечувати факт існування тенденції до зменшення використання ввічливих форм в усному ОДС, а також до зниження значущості традиційного етикету в спілкуванні японців молодшого покоління.

Детальний розгляд жанрів як класифікації офіційно-ділового стилю японської мови є продуктивним та практично необхідним для опису ділової мови. Першочергово це стосується усних форм ОДС.

Жанровий підхід до класифікації офіційно-ділового стилю, а саме побудова описової моделі жанрів ґрунтованої на їх лексичних та стилістичних

характеристиках дає змогу зробити процес спілкування (особливо офіційно-ділового) економнішим та виявити універсальні складові елементи більшості жанрів ОДС.

В основі сучасного японського ОДС японської мови є бунго (“文語”, старояпонська), що бере свій початок у IX–XII ст. (період Хейан). В контексті пунктуації японська мова близько восьмиста років не включала розділових знаків аж до кінця XIX століття (епоха Мейдзі). Історично це було зумовлено простотою змісту та традиційною лаконічністю інформаційних повідомлень. За такими ж принципами будувались переговори в феодальній Японії та писались державні документи (імператорські накази). З розвитком економіки Японії виникла потреба передавати більше специфічної (вузькогалузевої, термінологічної) інформації в одному повідомленні (складносурядні речення).

Основними чинниками впливу на формування ОДС японської мови історично стали такі:

- мови сусідніх країн та взаємозв'язки між ними;
- наявність чисельних діалектів внаслідок внутрішньої роздрібненості Японії;
- ієрархічний уклад суспільства;
- церемоніальність та традиційність японської культури;
- інтенсивний економічний та культурний розвиток Японії починаючи з VII століття;
- поява та закріплення іншомовних запозичень внаслідок активної міжнародної торгівлі;
- багатозначний символізм ієрогліфічного письма.

Ділова сфера Японії в історичному процесі охоплювала торгівлю, державні справи (політику), релігію, мистецтво каліграфії. Така особливість спонукала закріпленню в ОДС японської мови наступних специфічних характеристик:

- традиція звернення до богів, орієнтованість на групу;

- процедура регулярного переміщення кадрів в компанії з однією посади на іншу, як з підвищенням, так і без нього;
- традиція укладення угод без підписання контрактів, тощо;

Серед історичних чинників формування ОДС японської мови необхідно виділити такі: феодальний лад суспільства; розподіл Японії на окремі регіони (часто ворожі один до одного); розвиток міжнародної торгівлі.

З огляду на лексико-семантичний та культурологічний аспекти офіційно-діловий стиль класифікують за жанровим підходом. Існує низка класифікацій мовних жанрів в японській мові за різними дослідниками. ОДС повною мірою не відповідає єдиному мовному жанру, а знаходить своє відображення в декількох жанрах та субжанрах.

Зважаючи на різновиди ОДС в японській мові максимально повно його класифікує Шмельова Т. В., виділяючи інформаційний клас та жанр ділової розмови (“ビジネス対話”, бізнесу тайва) з його субжанрами.

Ділова розмова є провідним жанром ділової комунікації в японській мові на переконання більшості авторів класифікацій мовних жанрів загалом та ОДС зокрема.

Мовні жанри вивчаються та досліджується з урахуванням комунікативних звичок, звичаїв певної групи. Японська історія, культура з її традиціями чітко демонструє, що усталені для певної групи людей звичаї значно важливіші для окремого учасника групи. Враховуючи, що японська мова досить тривалий час формувалась під впливом специфічної культури та властивих їй суворих норм етикету, - вона збагатилась унікальними властивостями (категорії ввічливості, форми звертання тощо), котрі повною мірою виявляються в ОДС.

Етикет ділового спілкування в японській мові сформувався історично увібравши в себе специфічні обрядово-релігійні та традиційні риси національної культури. На сучасному етапі специфіка етикету під час ділового спілкування покликана репрезентувати такі аспекти:

- соціальну структуру японського суспільства;
- міцну прив'язаність до культурних традицій.

Фролова О.П. виділяє такі головні параметри етикетних норм ділового спілкування:

- погоджуватись зі співрозмовником (стороною переговорів);
- не проявляти емоційні реакції;
- уникати однозначних відповідей до питань, що обговорюються;
- уникати хизувань власними досягненнями;
- завжди вибачатися за раптові незручні ситуації, що трапились під час ДР (навіть коли очевидної провини немає).

РОЗДІЛ II

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЯПОНСЬКИХ ПЕРЕГОВОРНИХ ПРОТОКОЛІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову

Документація ділових переговорів та ділова документація загалом є засобами, використання яких необхідне для сприяння реалізації наступних бізнес-аспектів:

- обмін інформацією та її розуміння;
- безперебійна діяльність компанії, установи тощо;
- розвиток компанії, установи тощо;
- втілення планів та ідей;
- розв'язання проблемних питань компанії, установи тощо.

Відповідно до вище перерахованих бізнес-аспектів стає очевидною одна з ключових властивостей інформації, котра передається за посередництвом ділової документації – зрозумілість (Швецова-Водка Г. М., 2014).

Перекладацька практика доводить, що існує низка відмінностей в перекладацькому процесі ділових документів та побутових або літературних текстів. Різниця в перекладі між такими стилями полягає в специфіці документації ділових переговорів. Мова йде про властиву діловим документам стандартизацію високого рівня. Така стандартизація ставить конкретні вимоги до структури документів ділових переговорів (виокремлення розділів та пунктів, додаткової інформації тощо) (吉川武時, 1989). Відповідно перекладачеві

необхідно обов'язково брати до уваги консерватизм ОДС японської документації ділових переговорів в перекладацькому процесі.

Застосування в діловій документації ділових переговорів на постійній основі стандартних мовних засобів висловлювання сприяє укладанню договорів в різних галузях використання ОДС (бізнес, політичний сектор, військовий сектор, наука, технологія тощо).

Враховуючи специфіку перекладацького процесу в контексті ділових переговорів необхідно дотримуватись структури перекладу з японської на українську мову. Ділова розмова складаючись зі стратегічно важливих для сторін переговорів тез підлягає подальшій письмовій фіксації ключових понять (Wakabayashi J., 2020). Хоча для японського переговорного процесу більш властива фіксація саме прикінцевих положень, як, наприклад, досягнутих домовленостей, проте з розвитком технологій та відповідно до тренду інтенсифікації міжнародних бізнес-процесів все частіше трапляється аудіофіксація ділової розмови. Такий підхід дозволяє сторонам учасникам переговорів надійно зберегти обговорену інформацію з максимальною достовірністю (Мишина М. Н., 1995).

Отже, виникає необхідність документування ділових переговорів або безпосередньо в процесі, або в результаті прослуховування аудіозапису. Переклад, що здійснюється після перевірки аудіозапису, детермінують як послідовний (Мишина М. Н., 1995). За необхідності перекладу окремих вибіркових частин ділової розмови застосовують абзацно-фразовий переклад. Поява послідовного перекладу зумовлена розвитком ділового спілкування, зокрема його інтенсифікації. Сучасна ділова розмова в різних сферах діяльності через власну інформативну насиченість не може бути призупинена для зручності фіксації перекладачем. Відтак, аудіофіксація ділових переговорів – єдиний варіант для реалізації якісного та достовірного послідовного перекладу. Перевагою такого перекладу є збереження не лише головних, а й другорядних

положень ділової розмови. Ще однією перевагою аудіофіксації переговорів є уникнення, так званих, механічних неточностей. Останні виникають коли учасники переговорів, котрі висловлюються, говорять занадто тихо (відхилення від мікрофону), не чітко або при наявності сторонніх шумів чи відволікання перекладача тощо (Smith S., 2011).

Отже, послідовний переклад за своєю сутністю є складним багатокомпонентним процесом котрий не просто перекодує інформацію з японської мови на українську, а й включає сприйняття на слух, аналіз змісту почутого, запам'ятовування змісту та мовне оформлення вихідного повідомлення (готового перекладу) (Мишина М. Н., 1995).

Переговори можуть стосуватись різних сфер ділового життя залежно від напряму діяльності учасників процесу. Очевидно, що не існує перекладачів котрі були б компетентними в усіх сферах для здійснення різногалузевих перекладів. Тому спеціалізація перекладачів зазвичай вузькогалузєва та стосується одного чи декількох напрямів документації переговорів. Достовірність перекладу (вихідного повідомлення) залежатиме від рівня підготовки перекладача в контексті обговорюваних тез. Перекладач в перекладацькому процесі стикається з низкою проблем, котрі визначають структуру перекладу документації ділових переговорів (Букрієнко А. О., 2016).

Структура послідовного перекладу документації ділових переговорів включає наступні компоненти (Букрієнко А. О., 2016):

- I) Попередня підготовка.
- II) Аудіювання.
- III) Аналіз змісту.
- IV) Декодування (сприйнятої інформації на мову перекладу).

Оскільки, зміст переговорів залежить від сфери діяльності учасників (наука, технології, фінанси, юриспруденція, архітектура, охорона здоров'я, фармацевтика, політика, економіка, озброєння тощо), то ділова розмова може

вирізнятись специфічними термінами тощо. Отже, для подальшого аудіювання перекладачеві необхідно набути часткової компетентності з питань, що будуть обговорюватись, ознайомитись з наявною документацією, термінологією. Така попередня підготовка дозволить досягти більшої змістової достовірності. В протилежному випадку — без якісної попередньої підготовки — перекладачеві доводиться перекладати по слову. Очевидно, що в останньому випадку змістова достовірність буде на низькому рівні або, навіть, змінить зміст повідомлення. Основне завдання етапу попередньої підготовки послідовного перекладу полягає в тому, щоб набути достатнього рівня компетенції з обговорюваної тематики задля швидкого та достовірного сприйняття озвученої інформації японською мовою (Фролова Е. Л., 2012).

Набувши знань з питань, що обговорюватимуться в ході ділової розмови перекладач буде здатним здійснити якісне аудіювання. На цьому етапі найголовніше для перекладача зрозуміти суть. В протилежному випадку всі подальші етапи роботи над перекладом протоколів ділових переговорів не матимуть жодного змісту (Фролова Е. Л., 2012).

Після коректного сприйняття змісту протоколів чи стенограм ділових переговорів перекладацький процес переходить до етапу змістового аналізу. На даному етапі перекладачеві необхідно збагнути внутрішній зв'язок інформаційних блоків та логіку висловлювання виступаючих учасників переговорного процесу. Під час змістового аналізу протоколів чи стенограм японською мовою відбувається підбір перекладачем оптимальної лексики та синтаксичних конструкцій для максимально коректної передачі змісту повідомлення (Терехова Г. В., 2004).

Обравши необхідні лінгвістичні засоби для здійснення перекладу протоколів та стенограм перекладачеві необхідно декодувати зміст висловлювань.

Особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову включають головним чином два способи послідовного перекладу. За дефініцією Васиної Н.І. переклад — це перетворення вихідного повідомлення японською мовою на українську. Така трансформація початкового висловлювання мовою оригіналу на мову перекладу унеможливорює точний переклад. Це зумовлено тим, що, наприклад, японська та українська кардинально відміні між собою граматиною, лексикою, кількістю слів та символів, а також культурою. Культура здатна суттєво впливати на результат перекладу. Отже, специфічною рисою перекладу ділової розмови є володіння перекладачем знаннями про японську та українську культури (Васина Н. И., 2003).

Проаналізувавши зміст протоколів чи стенограм ділових переговорів перекладачеві необхідно обрати спосіб здійснення перекладу, тобто рівень інформаційної впорядкованості для тексту, котрий перекладається. Такий рівень залежатиме від комунікативного завдання, котре ставиться перед перекладачем. В контексті досліджуваної тематики мова йде про результат перекладу на українську мову — повний або стислий (Терехова Г. В., 2004).

Далі детальніше розглянуто особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову повним та стислим способом.

Відповідно до стислого способу переклад здійснюється за допомогою, головним чином, таких двох підходів (Букрієнко А. О., 2016):

- вибірковий;
- функціональний.

Суть *вибіркового* перекладу текстів протоколів та стенограм полягає у специфічному підході перекладача, відповідно до якого він обирає ключові, на його погляд, тези оригіналу котрі він піддає повному перекладу. Задля здійснення такого перекладу виконавцем відкидається значна частина вихідного тексту як другорядна. Очевидно, що такий підхід до перекладу підходить лише

для загального ознайомлення з суттю обговорюваних на ділових переговорах питань (Букрієнко А. О., 2016).

Функціональний підхід стислого перекладу протоколів та стенограм полягає в компонуванні перекладеного тексту з функціонально перетвореними одиницями японського тексту. Функціональне перетворення може базуватись на таких трансформаціях оригінального тексту протоколів чи стенограм (Букрієнко А. О., 2016):

- лексико-семантичних;
- граматичних;
- стилістичних.

Вище згадані трансформації застосовуються задля загального скорочення чи спрощення оригінального тексту ділової розмови.

Повний переклад на відміну від вибіркового має на меті детальне відтворення компонентів інформаційної впорядкованості текстів протоколів та стенограм ділових переговорів японською мовою. Серед найпоширеніших підходів повного перекладу виділяють наступні (Букрієнко А. О., 2016):

- буквальний (дослівний);
- семантичний;
- комунікативний.

Далі детальніше розглянуті особливості цих підходів до перекладу протоколів та стенограм ділових переговорів японською мовою.

Буквальний переклад полягає в дослівному відтворенні вихідного тексту в одиницях японської мови зі збереженням, при можливості, послідовності елементів (Букрієнко А. О., 2016).

Семантичний переклад полягає в максимально повній передачі контекстуального змісту елементів вихідного тексту в одиницях японської мови. Процес семантичного перекладу є природною взаємодією таких двох стратегій (Букрієнко А. О., 2016):

- орієнтація на спосіб висловлювання, прийнятий в українській мові;
- орієнтація на збереження особливостей форми висловлювання японською мовою.

Семантичний підхід до перекладу ділових переговорів застосовується, як правило, тоді, коли зміст оригінального тексту має високий соціально-культурний статус, як, наприклад, конференції міжнародного рівня (Васина Н. И., 2003).

Суть *комунікативного* перекладу полягає у виборі такого шляху передачі вихідної інформації, який створює перекладений текст з аналогічним впливом на отримувача. Головним об'єктом при такому підході перекладу є не стільки мовний склад японського тексту, скільки його зміст. На відміну від функціонального перекладу комунікативний переклад не допускає ні скорочень, ні спрощень вихідного матеріалу (Букрієнко А. О., 2016).

На практиці переклад японських текстів ОДС передбачає застосування цілого комплексу способів та підходів до перекладу протоколів та стенограм ділових переговорів з вибором одного основного. Основний спосіб визначатиме специфіку взаємодії японського оригіналу з його українським перекладом диктуючи при цьому наступне (Мишина М. Н., 1995):

- умови розділення вихідного тексту;
- визначення одиниць перекладу;
- вибір перекладацьких прийомів.

Завдяки таким параметрам текст ділових переговорів японською мовою трансформуються на перекладений український текст.

Виходячи з цього стає очевидно, що застосування суто дослівного способу при прикладі протоколів та стенограм ділових переговорів є недоречним. Тому доцільно підбирати українські відповідники японським фразам для коректності перекладу (Harvey M. Taylor, 1979). Показовими в цьому контексті, на наше переконання, є приклади ситуаційних кліше наведених нижче в таблиці 3.

Таблиця 3

Ситуаційні кліше в мові ОДС:	
японська	українська (переклад/відповідник)
会員の皆様、ゲストの皆様、ようこそおいでください。	Раді вітати всіх членів асоціації та гостей.
議長といたしまして、皆様のご出席を心より歓迎申し上げます。	Як голова зібрання радий вітати вас.
ご静かにお願いします。	Я прошу тиші.
皆さん、席にお着きください。定刻を少し過ぎましたので、ただいまより本会議を開催いたします。	Пані та панове, займайте ваші місця. Оскільки ми відстаємо від запланованого часу, давайте розпочнемо негайно.
皆様、おはようございます。	Доброго ранку, пані та панове.
本大会の司会に任命していただきました。皆様、ご協力のほどよろしくお願いします。本日は、議事日程が整っております。皆様のご着席になりましたら始めたいと思います。	Я голову на даній конференції та хотів би попросити співпраці. Порядок денний підготований. Якщо всі зайняли свої місця, то почнімо.
まず、皆様を心より 歓迎申し上げます。	Для початку я хотів би всіх сердечно привітати.
このような重要な会議の開催地として選ばれ、一同、大変名誉と思っています。	Вибір місця проведення цієї важливої конференції в нашому регіоні це велика честь для нас.

皆様のごらいほうが、二国間の（皆様の国々都の）親善と平和架け橋となることを期待しております。	Ми сподіваємося, що наш візит сприятиме прокладанню дружби та миру між нашими країнами.
お互い国際理解を深めながら、大いに成長し、発展していくことを期待しております。	Поглиблюючи взаєморозуміння між країнами, сподіваємось на подальший розвиток та прогрес.
大会火災に当たりに、日お子とご挨拶を申し上げます。本日の議題について最後まで慎重に審議されますよう、よろしくお願ひ申し上げます。	З нагоди відкриття наради хотів би привітати вас. Прошу уважно розглянути предмет обговорення на сьогодні.
今日は明日の二日間にわたるこの会議におきまして、各位のご意見を毛調子、活発な意見交換をなさり、本会がご参加の皆様にとって有意義なものになれば、主催者一同にとりまして、この上ない喜びです。	Ми будемо раді, якщо під час конференції, яка триватиме два дні - сьогодні і завтра, - всі будуть уважно вислуховувати думки інших, жваво обмінюватись власними точками зору. Так конференція буде змістовною для всіх її учасників.
皆様の心からのご協力と支援を、ぜひ、お願ひ申し上げます。	Я прошу сприяння та підтримки.

Приклади ситуаційних кліше, котрі широко використовуються при перекладі протоколів та стенограм ділових переговорів (Harvey M. Taylor, 1979)

Особливості ОДС японської мови чітко проявляються при перекладі на українську мову. Адже, в структурі перекладацького процесу на етапі редагування прослідковується низка складнощів. Останні зумовлені специфікою ділових переговорів японців - культурною, лексичною, граматичною, тощо (Фролова Е.Л., 2012).

Для розуміння особливостей перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову далі детальніше розглянуті лінгвістичні труднощі перекладу на прикладі блок-схеми малюнку 12.

Малюнок 12. Лінгвістичні труднощі перекладу документації ділових переговорів з японської мови (Фролова Е.Л., 2012)

Тонкощі перекладу японської ділової документації на українську мову передбачають збереження в оригінальній формі (фонетичній або граматичній). Такі особливості ділових переговорів (Фролова Е.Л., 2012):

- слова та речення не японською мовою;
- скорочені найменування марок продукції, виробів та приладів, технологій тощо;

- назви іноземних друкованих видань.

Водночас перекладу з японської ділової документації на українську мову підлягають наступні аспекти (Фролова Е.Л., 2012):

- назви структурних підрозділів установ, організацій, підприємств;
- назви посад, звання, вчених ступенів, титулів;
- власні імена та назви.

В тексті перекладу на українську мову транскрипції підлягають такі елементи ділових переговорів японською мовою (Фролова Е.Л., 2012):

- іноземні прізвища та імена, власні назви з обов'язковим врахуванням традиційного написання прізвищ;
- артиклі та прийменники в прізвищах;
- назви іноземних установ, організацій, підприємств, компаній, акціонерних товариств, корпорацій, монополій тощо;
- сполучники та прийменники в назвах компаній;
- фірмові назви пристроїв, приладів, машин, технологій, хімічних сполук, продукції, виробів, матеріалів тощо.

В перекладеному варіанті протоколів та стенограм ділових переговорів заміні на українські еквіваленти підлягають такі японські поняття (Фролова Е.Л., 2012):

- географічні назви;
- наукові терміни;
- технічні терміни.

Ще одними особливостями перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову є типи лексичних, граматичних та лексико-граматичних трансформацій котрі складені наступними перекладацькими прийомами (Фролова Е.Л., 2012):

1. Лексичні:

- а)транслітерація;

- б) транскрибування;
  - в) калькування;
  - г) лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція).
2. Граматичні:
- а) синтаксичне уподоблення (дослівний переклад);
  - б) дроблення речень;
  - в) об'єднання речень;
  - г) граматичні заміни (форми слова, частин мови, члена речення).
3. Лексико-граматичні (ключові прийоми трансформацій):
- а) антонімічний переклад;
  - б) експлікація (описовий переклад);
  - в) компенсація.

Стенографовані ділові японські переговори відповідно до чіткої структури містять між переднім та завершальним словом (див. п. 1.4) основний текст (“主文” – сюбун) та заключення (“末文” – мацубун). Ці структурні частини відповідно до офіційно-ділового стилю японської мови характеризуються лаконізмом, а також застосуванням, мовних шаблонів (林陽一, 2008).

Особливості перекладу стенограм та протоколів ділових переговорів передбачають наявність ще одного структурного елементу - додаткової інформації (“以上” – іздзьо). Залежно від галузевої специфіки додаткова інформація в кінцевому протоколі присутня або відсутня. Її присутність зумовлена необхідністю винесення значного об'єму складної термінології з основної частини задля уникнення її інформативного переобтяження. В перекладацькому аспекті виокремлення додаткової інформації окремим розділом протоколу ділової розмови зумовлено високим рівнем складності основного японського тексту для розуміння адресатами (в даному випадку - українською стороною переговорів). Виділення такого окремого розділу (котрий нумерується відповідно до загального обсягу) протоколу покликане спростити

основний текст. Додаткова інформація фіксується в тексті не перекладаючись, та визначає кінець документу (Мирам Г, 1999).

Особливості перекладу документації ділових переговорів зумовлені, в тому числі правилами її написання. Такими ключовими правилами японської документації ОДС є наступні (Потапова Я. М., 1995):

- існування встановленого шаблону написання;
- конкретизація змісту фіксацією, дати, часу, місця тощо;
- видалення з тексту зайвих слів (за умови відсутності впливу на зміст);
- застосування шанобливої мови (“尊敬語” – сонкейго) та скромної мови (“謙讓語” – кендзьйо:го) залежно від їх коректного значення;
- написання іноземних слів за допомогою катакани;
- наявність відповідей на питання відповідно до системи “5W3H”;
- використання лише речень однозначного та зрозумілого змісту;
- застосування тільки арабських цифр.

Як вже згадувалось у першому розділі дипломної роботи ОДС японської мови характеризуються конкретністю, чіткістю та структурністю викладення інформації, а також лаконізмом. Відповідно до таких характерних рис переговорний процес, що піддається стенографуванню повинен відповідати системі “5W3H”. Завдяки її застосуванню при перекладі документації ділових переговорів перекладачі уникають неточностей та непорозумінь у змісті протоколів та стенограм. Коректно складений перекладений документ ділових переговорів згідно з системою “5W3H” повинен давати лаконічні відповіді на низку питань наведених в таблиці 4.

Таблиця 4

Питання системи “5W3H”:	
<i>японською мовою</i>	<i>українською мовою</i>
Що?	(何を) 目的

Хто?	(だれが) 誰が、誰にに
Чому?	(なぜ) 理由
Де?	(どこで) 場所
Коли?	(いつ) 日時
Як?	(どのように) 方法・手段
Як довго?	(いくら) 費用
Як багато?	(いくつ) 数量

Перелік запитань на які потрібно дати відповідь в діловому документі згідно з системою “5W3H” (Потапова Я. М., 1995)

Важливо в стенограмах ділових переговорів мінімізувати присутність повторень слів та, що найважливіше - речень. Така закономірність відповідає вимогам лаконічності японського ОДС. Для прикладу наведемо наступні речення з протоколів ділових переговорів з елементами повторюваності в таблиці 5:

Таблиця 5

Вихідне повідомлення	Елементи, що повторюються	Передумова повторюваності	Оптимальний варіант повідомлення
だけに限定します します (Обмежитися лише цим)	「だけ」 (тільки), 「限定」 (обмеження)	Несуть в собі аналогічний зміст	に関する限定します (Обмежитись до...)
受注を受けます (Отримувати замовлення)	「受」, 「受ける」	Дублюються “отримати” та “отримання”	受注します (Отримайте замовлення)

各部署ごとにごと に (Для кожного кожного відділу)	「各」, 「ごと」	Дублюються “кожен” і “кожен”	各部署に (У кожному відділі)
本社へ行くには、 大通り沿いに行く とわかりやすいで す。(Як пройти до головного офісу, - його легко знайти уздовж головної вулиці.)	「行く」	Двічі використов-ся слово “йти” (行く)	本社へは、大通り 沿いに行くとわか りやすいです (До центрального офісу легко дістатися, пройшовши по головній вулиці)

Приклади повторень в реченнях та їх оптимальні варіанти для ділових документів (Терехова Г. В., 2004)

Відповідно до властивого ОДС японської мови лаконізму формулювання речень в документах підлягає спрощенню. Першочергово це стосується стенограм ділових переговорів. Адже, в перекладацькому процесі перекладачеві необхідно спростити почуте записавши його в стислій формі та, відповідно, перекласти спрощений варіант без втрати основного змісту вихідного повідомлення (Фролова Е. Л., 2012). Прикладами таких спрощень є речення наведені в складеній нами таблиці 6.

Таблиця 6

Вихідне повідомлення	Спрощений варіант повідомлення
しかしながら	しかし
検討するということが必要です。	検討が必要です。

~するようにします。	します
------------	-----

Приклади спрощень в ділових документах японською мовою (林陽一, 2008)

При перекладі протоколів та стенограм ділових переговорів з японської на українську мову перекладачеві необхідно особливу увагу звертати також на пунктуацію в реченнях (Цукісіма Х., 1964). Нижче розглянуто специфіку пунктуації японської мови в ОДС ділових переговорів на прикладах представлених в таблиці 7.

Таблиця 7

При вертикальному письмі		При горизонтальному письмі	
Символ	Значення	Символ	Значення
“、”	“読点” - “то:утен”; “点” - “тен” - японська правонаправлена кома	“,”	європейська кома
“。”	“句点” - “кутен” або “まる” - японська кругла крапка	“.”	європейська “чорна” крапка

Пунктуація при вертикальному та горизонтальному діловому письмі
(Цукісіма Х., 1964)

Як видно з таблиці 7 японським діловим документам властива як традиційна, так і європейська пунктуація. В обох випадках її присутність полегшує перекладацький процес, адже розмежовує складнопідрядні речення на структурні частини, виділяючи першочергові та другорядні його елементи. Зокрема, кома традиційним чином розділяє частини складносурядного речення, підрядне та головне речення, відокремлює однорідні члени речення у випадках безсполучникового перерахування, інверсні члени речення. Наприклад: “以前お

話しましたように、青山学園で勉強することになり、今、出席の準備に追われています。”, що перекладається як “Як я і казав Вам раніше, я буду навчатися в університеті Аояма та зараз готуюсь до від’їзду.” (Цукісіма Х., 1964).

Специфічною рисою японської пунктуації є постановка коми після члена речення, виділеного тематичним відмінком “は” (ва). Наприклад: “来年には、一度お見舞いにお伺いしたいと思っております。”, що перекладається як “Я планую відвідати Вас у наступному році.” (Цукісіма Х., 1964).

Крім головних знаків пунктуації (кома, крапка) в японській мові та в ОДС зокрема застосовується також розділові знаки наведені в складеній нами таблиці 8 (Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю., 2012).

Таблиця 8

Символ	Японська назва	Українська назва	Застосування
•	中黒 (なかぐろ)	чорна крапка посеред речення	Для міжслівного відокремлення'
「」	鉤括弧 (かぎかっこ)	Одинарні лапки	для виокремлення назви в реченні
『』	二重鉤括弧 (にじゅうかぎかっこ)	Подвійні лапки	для позначення котирувань у котируваннях - 「... 『...』 ...」
!	感嘆符 (かんとんぷ)	знак оклику	зазвичай після вставного слова
-	ハイフン (хайфун)	дефіс	для пояснення визначень або для пропуску уточнювальних слів
;	セミコロン (семікорон)	крапка з комою	Для розмежування складних речень або перерахунку пунктів
:	コロン (корон)	двокрапка	Повідомляє про подальше уточнення або перелічування елементів ділового тексту

々	々	знак повтору ієрогліфів	Для уникнення дублювання речень в документі
---	---	-------------------------	---

Допоміжні (補助符号 - “ходжьо-фуго:”) знаки пунктуації японської мови, що застосовуються в документації ділових переговорів (Комарницька Т. К., Комісаров К. Ю., 2012)

Порівнявши знаки пунктуації з таблиць 7 і 8 робимо висновок, що в контексті глобалізації з початком використання горизонтального способу написання текстів ділова японська збагатилась значним числом пунктуаційних символів та, відповідно, це частково вплинуло на зміну структури речень. З точки зору лінгвістики процес іншомовних запозичень в контексті розділових знаків вимагав від японської мови підбору необхідних ієрогліфів для позначення пунктуації у письмі.

2.2. Проблематика перекладу стенограм ділових зустрічей з японської на українську мову

Проблематика перекладу ділових переговорів загалом та їх стенограм зокрема зумовлена особливостями офіційно-ділового стилю японської та української мови. Говорячи про специфіку ділового стилю японської мови варто зазначити, що основними труднощами перекладу на українську є врахування лексико-семантичних та культурологічних аспектів. Поглиблення наукових досліджень в цьому напрямку дозволило виявити явища міжмовної симетрії та асиметрії. Існування таких явищ має надзвичайно велику вагу для перекладознавства загалом та перекладу стенограм ділових зустрічей написаних офіційно-діловим стилем зокрема.

Як вже згадувалось в першому розділі даної дипломної роботи для перекладацького процесу надзвичайно важливо тримати високий рівень достовірності. Адже, специфіка ділових зустрічей вимагає результативності

щодо досягнень домовленостей. Досягнення домовленостей неможливе у випадку коли сторони учасники переговорного процесу не розуміють або не повною мірою розуміють один одного. Розумінню заважає не лише відмінність в лексиці, а й в культурі мовлення. Тому для протистояння таким перешкодам перекладачі вдаються до застосування відповідників та еквівалентів (Верещагин Е. М., 1980).

Еквівалентні слова (вислови) в лінгвістиці - це такі слова (вислови) лексичний зміст котрих є аналогічними (повна схожість) в обох мовах. В даній дипломній роботі йдеться про лінгвістичні еквіваленти (ЛЕ) в японській та українській мовах. Завдяки еквівалентам перекладачеві вдається коректно та адекватно без втрати важливої та другорядної інформації висловити зміст повідомлення японської мови на українську (Верещагин Е. М., 1980).

В контексті міжмовної симетрії дослідники виокремлюють міжмовні лексичні відповідники (МЛВ). МЛВ в перекладацькому процесі це слова японської та української мов зі спільними семантичними компонентами. Для підбору МЛВ необхідна, щонайменше, одна спільна для обох мов архісема, що може бути використана для взаємного перекладу (Потапова Я. М., 1995).

З вище написаного стає зрозуміло, що поняття ЛЕ та МЛВ не є тотожними. Адже, лінгвістичні еквіваленти - це слова з різних мов повністю подібні в семантичному складі та систематично застосуються при перекладі, а міжмовні лексичні відповідники на противагу лінгвістичним еквівалентам мають тільки певну семантичну спільність та застосуються при перекладі в деякому контексті (Потапова Я. М., 1995).

Додатковою проблемою перекладу стенограм ділових зустрічей з японської на українську мову є те, що між МЛВ цих мов не завжди існує повна змістова тотожність (Манакин В. Н., 2004). Таким чином виникає парадокс, - інструмент, що мав би полегшити процес перекладу ділової розмови здатен ускладнити його.

Враховуючи ймовірність існування вище згаданого парадокса в перекладацькій практиці ділових переговорів та їх стенограм перекладачам доводиться обходитись без МЛВ. Для таких випадках в перекладацькому процесі фіксується міжмовна лакуна. Вона є показником явища міжмовної асиметрії, згаданого на початку даного пункту.

Трапляються випадки під час перекладу стенограм ділових розмов коли семантичний склад японського слова повністю входить у семантичний склад українського ЛВ, однак, при цьому містить ще декілька власних семантичних ознак (Манакин В. Н., 2004). Такі випадки створюють додаткові труднощі для перекладу тексту ділових переговорів. Відтак, перекладачам доводиться користуватись безеквівалентною лексикою для перекладу таких складних елементів тексту. На переконання Кочергана М.П. безеквівалентна лексика включає наступні елементи:

- слова, які позначають японські національно-культурні особливості (культурологічні лакуни);
- слова, які позначають поняття, що існують лише в певному суспільстві та не мають однослівного вираження в іншій мові;
- слова, відсутність яких у певній мові зумовлена суто внутрішньомовними причинами (неповнотою словотвірних парадигм). (Кочерган М. П., 2006).

Таким чином, міжмовна симетрія полягає в реалізації спільних ознак в семантиці лексичних одиниць. З іншого боку асиметрія стосується наявності відмінних семантичних ознак чи відсутності лексичного позначення певного поняття як прояв національних (українських та японських) мовних особливостей.

Манакин В.М. в контексті проблематики перекладу висловлює власне бачення щодо явищ міжмовної симетрії та асиметрії. В рамках перекладу ділової розмови з японської на українську мову воно формулюватиметься наступним чином. Міжмовна симетрія та асиметрія лексичної семантики має такі три рівні семантичної подібності (Манакин В. Н., 2004):

I) Повна відповідність (ЛЕ).

II) Часткова відповідність.

III) Невідповідність (відсутність ЛЕ).

Відповідно до такого підходу Манакіна В.М. до міжмовної симетрії та асиметрії можна зробити висновок про те, що існує також таке лінгвістичне явище як міжмовна відносна симетрія.

Розглянувши у двох розділах даної дипломної роботи особливості офіційно-ділового стилю японської мови нами була виявлена низка труднощів перекладу ділових переговорів (як в усній, так і в письмовій формі) на українську мову. Загалом з їх числа в перекладацькому процесі необхідно враховувати наступні групи проблем наведені в таблиці 9.

Таблиця 9

Різновид труднощів перекладу	Специфіка проблематики
<i>Лексичні</i>	<p>Власні назви. Імена й прізвища. Власні назви.</p> <p>Назви посад, титулів, наукові звання і посади.</p> <p>Трансформації як контекстуальні синоніми регулярних відповідностей. Мотиви застосування трансформацій: буквалізм; ідіоматичність; нейтралізація міжмовних розбіжностей; уникнення штучності; неестетичності; компактність; значущість фонові інформації. Транслітерація.</p> <p>Трансформаційний переклад.</p>
<i>Синтаксичні</i>	<p>Типи речень (прості, складні, ускладнені).</p> <p>Безособові й неозначеноособові речення.</p> <p>Складносурядні й складнопідрядні речення.</p> <p>Переклад речень із кон'юнктивом.</p> <p>Пряма та непряма мова. Займенники як підмет,</p>

	<p>означення і додаток. Поширене означення.</p> <p>Займенникові прислівники. Числівники.</p> <p>Дієприкметник і дієприкметникові звороти.</p> <p>Мовні кліше. Додавання/вилучення сполучників, займенників, заміни частин мови, синтаксичних конструкцій, зміни порядку слів, їх частин, членів речення, конструкцій і речень, зміни кількості і типів речень.</p>
<i>Лексико-семантичні</i>	<p>Додавання/вилучення слів, словосполучень, речень.</p> <p>Лексичне розгортання та згортання. Синонімія.</p> <p>Антонімія. Омонімія. Генералізація. Конкретизація.</p> <p>Семантичний зсув. Смысловий розвиток. Цілісне перетворення. Комплексні трансформації. Вибір варіанту перекладу. Безеквівалентна лексика і способи її перекладу.</p>
<i>Термінологічні</i>	<p>Професіоналізми й терміни. Специфіка роботи із термінологічним словником. Семантична невідповідність однакових лексичних одиниць.</p> <p>Вимоги до науково-технічного перекладу.</p>

Проблематика перекладу з японської на українську мову що трапляється при перекладі стенограм ділових зустрічей (Терехова Г. В., 2004)

Підсумовуючи проаналізовані особливості перекладу текстів офіційно-ділового стилю з японської мови на українську нижче подано стенограму та переклад до неї. Вони чітко репрезентують розглянуті в дипломній роботі особливості ділового стилю японської мови та його лексико-семантичний та культурологічний аспекти.

日本国外務副大臣の宇都隆史です。本日は、「ウクライナの改革に関する国際会議」の開催にあたり、日本国政府を代表して御挨拶申し上げます

す。コロナ禍の中での会議開催にあたり尽力されたリトアニア政府を始めとする関係者の皆様に敬意を表します。

日本政府は、G7及びEU各国を始めとする同志国と共に、独立30周年を今年迎えるウクライナの改革を一貫して支持・支援してきました。先週末、茂木外務大臣がビリニュスを訪問した際にも、ウクライナの改革努力を共に支援していくことをランズベルギス外務大臣との間で確認しました。

ウクライナが、2014年のロシアによるクリミア「併合」及び東部情勢の悪化に見舞われて以降、困難に直面しつつ、平和的解決を目指し努力を継続していることを高く評価します。日本は、ウクライナの主権及び領土一体性を一貫して支持し、欧州であってもアジアであっても、一方的な現状変更の試みには反対していることを改めて強調します。

ウクライナを巡る問題は、法の支配に基づく国際秩序に対する挑戦であり、欧州のみならずアジアを含む国際社会の課題です。私も、本年3月にウクライナ国防相として初めて訪日したアンドリー・タラン大臣と意見交換を行い、自由、民主主義、法の支配といった基本的価値を共有するパートナーであるウクライナと、引き続き積極的に協力を進めていきたいと申しあげました。

日本は、2014年以降に18.7億ドルの対ウクライナ支援を表明し、インフラ整備や医療支援、東部への人道・復興支援を継続的に実施してきました。また、ウクライナ政府への金融専門家の派遣や、情勢安定のためのOSCE特別監視ミッションへの人員派遣といったように、人的貢献も行ってきています。

ウクライナの国内改革においては、汚職対策や司法改革、軍産複合体改革や投資規制分野等、課題も残されています。これらの改革は痛みを伴う

ものですが、政治・経済・安全保障のあらゆる側面における将来の国家の基盤となるものであり、日本としてもその実現を重視しています。

大胆で包括的な改革は、ウクライナが強靱で持続可能な発展を遂げるために、必要不可欠なものです。先般のG 7首脳コミュニケでも、ウクライナの改革について更なる進捗を促しながら、ウクライナの民主主義及び制度を強化するG 7の取組が再確認されました。

G 7首脳のコミットメントに基づき、倉井大使を始めとするキエフのG 7大使グループは、ゼレンスキー大統領閣下を始め、政府、議会、市民社会と極めて緊密かつ積極的に連携し、意見交換や助言を行ってきています。日本は、同枠組みの中で積極的な役割を果たしながら、ウクライナの皆様の取組を引き続き力強く後押ししていきます。

最後になりますが、欧州を担当する日本の外務副大臣として、本日御出席の皆様と協力しつつ、欧州国家としての発展の道を歩むウクライナを今後も強力にサポートしていくことをお約束申し上げ、私からの挨拶とさせていただきます。

御清聴ありがとうございました。（了）”

Нижче наведено переклад стенограми.

“Міжнародна конференція з питань української реформи”

Відеозвернення заступника міністра закордонних справ Уто Такаші:

“Вельмишановні учасники, Я Уто Такаші, Державний міністр закордонних справ Японії.

Сьогодні я хотів би виступити із заявою від імені уряду Японії на Конференції з питань реформ в Україні. Я також хотів би висловити свою щирю повагу уряду Литви та всім колегам, які сприяли проведенню цієї конференції в умовах поширення COVID-19.

Уряд Японії разом із країнами-однорідцями, такими як країни-члени G7 та ЄС, постійно підтримують реформи в Україні, яка цього року святкує 30-ту річницю незалежності. Під час візиту Міністра закордонних справ Японії Мотегі Тошіміцу до Вільнюса минулих вихідних, він підтвердив разом із Міністром закордонних справ Литви Габріелюсом Ландсбергісом, що ми будемо продовжувати підтримувати зусилля України щодо реформ.

Ми цінуємо той факт, що Україна прагне до мирного врегулювання, зазнаючи труднощів після анексії Криму Росією та погіршення ситуації на сході України у 2014 році. Японія послідовно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України та знову заявляє, що виступає проти односторонніх спроб змінити статус-кво в Європі чи Азії.

Проблеми, з якими стикається Україна – це виклики міжнародному порядку, заснованому на верховенстві права. Ці питання є проблемою не лише для Європи, але й для всієї міжнародної спільноти, включно з Азією. У березні цього року я обмінявся думками з міністром Тараном, який вперше офіційно відвідав Японію як Міністр оборони України. Тоді я сказав міністру Тарану, що ми хотіли б і надалі сприяти співпраці з Україною як партнером, який поділяє з нами основні цінності, такі як свобода, демократія та верховенство права.

З 2014 року Японія виділила Україні 1,86 млрд доларів і продовжує надавати медичну та гуманітарну допомогу, а також допомогу для розвитку інфраструктури та відновлення сходу України. Ми також здійснюємо кадрову допомогу, направляючи експертів до уряду України та Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ для стабілізації ситуації.

Залишаються виклики для реалізації реформ в Україні у таких сферах, як антикорупційні заходи, судова система, військово-промисловий комплекс та регулювання інвестиційної діяльності. Хоча жодні реформи не проходять безболісно, Японія надає великого значення їхній успішній реалізації, оскільки

вони будуть слугувати основою для всіх аспектів української політики, економіки та національної безпеки в майбутньому.

Для України важливо провести сміливі та всебічні реформи, щоб набути стійкості та досягти сталого розвитку. Комюніке цього річного саміту лідерів держав G7 підтвердило зусилля країн Великої сімки щодо зміцнення української демократії та інституцій, заохочуючи подальший прогрес у реформах.

З огляду на прихильність лідерів держав G7, група послів країн Великої сімки у Києві, включно з Послом Японії Куарі, дуже тісно та активно співпрацює з Президентом Зеленським, урядом і парламентом, а також громадянським суспільством України для обміну думками та порадами. Японія продовжуватиме відігравати активну роль у цій групі, щоб рішуче підтримувати зусилля українського народу.

На сам кінець, як Державний міністр закордонних справ Японії з питань Європи, я обіцяю і надалі рішуче підтримувати Україну, що йде шляхом розвитку як європейська країна, співпрацюючи з усіма колегами, які беруть участь у цій конференції.

Щиро дякую за увагу.”

Висновки до розділу 2

Особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову зумовлені однією з основних характеристик інформації, що передається за посередництвом ділової документації — зрозумілістю. Високий рівень стандартизації, а також консерватизм ОДС японської мови повинен бути врахований при перекладі документації ділових переговорів. Яскраво репрезентує високу стандартизацію ОДС Конституція Японії. Законодавчі та нормативно-правові документи відповідають усім параметрам ОДС.

Для японських переговорів властива фіксація досягнутих домовленостей,, тобто прикінцевих положень ділової розмови. Таким чином стенограми можуть містити менший об'єм інформації. Однак, перекладачеві необхідно враховувати всю почуту під час ділових переговорів інформацію для уникнення неточностей та випадіння з загально контексту.

Достовірності як головній рисі перекладу ділових розмов сприяє аудіофіксація переговорного процесу. Використання такого технічного засобу спрощує та підвищує точність послідовного перекладу, котрий здійснюється після прослуховування аудіозапису в чотири етапи - попередня підготовка, аудіювання, аналіз змісту, декодування. Таким чином в готовому перекладі зберігаються як головні, так і другорядні положення.

Враховуючи багатоаспектність властиву діловим переговорам перекладачам необхідно здійснювати попередню підготовку. Таким чином, ознайомившись з матеріалами, що стосуються обговорюваних тем, перекладачі покращують свою компетентність у сфері, в межах якої відбувається ділова зустріч, пришвидшують синхронний, послідовний та інші види перекладу. Підготовчий етап перекладацького процесу зумовлений труднощами перекладу текстів ОДС японської мови.

Результатом перекладу ділових переговорів японською стає трансформація вихідного повідомлення на українську мову з урахуванням відмінної лексики, граматики, кількості та змістовності слів та символів, а також культурологічних особливостей.

На основі аналізу змісту протоколів чи стенограм ділових переговорів перекладач обирає спосіб перекладу, тобто рівень інформаційної впорядкованості для тексту, котрий перекладається. Такий рівень залежатиме від комунікативного завдання, котре ставиться перед перекладачем. В контексті досліджуваної тематики мова йде про результат перекладу на українську мову —

повний або стислий, вибірковий або функціональний, буквальний, семантичний, комунікативний.

Враховуючи специфіку та складність структури ділових переговорів їх переклад унеможлиблює використання дослівного способу. Натомість при перекладі стенограм перекладачі користуються ситуаційними кліше.

Особливості ОДС японської мови чітко проявляються при перекладі на українську чи інші мови. Адже, в структурі перекладацького процесу на етапі редагування прослідковується низка складнощів. Ці складнощі зумовлені специфікою ділових переговорів японців: культурною, лексичною, граматичною тощо. Лінгвістичні труднощі перекладу є комплексом з трьох груп та їх елементів. Основними трьома групами складнощів є: лексико-семантичні, граматичні та соціокультурні. Водночас існує низка елементів офіційно-ділового стилю японської мови, переклад яких є складним безпосередньо під час ділових переговорів - слова та речення не японською мовою; скорочені найменування марок продукції, виробів та приладів, технологій тощо; назви іноземних друкованих видань; назви структурних підрозділів установ, організацій, підприємств; назви посад, звання, вчених ступенів, титулів; власні імена та назви.

Правильність написання готового перекладу за змістом та структурою зумовлена такими правилами японської документації ОДС: існування встановленого шаблону написання; конкретизація змісту фіксацією, дати, часу, місця тощо; видалення з тексту зайвих слів (за умови відсутності впливу на зміст); написання іноземних слів за допомогою катакани; наявність відповідей на питання відповідно до системи "5W3H"; використання лише речень однозначного та зрозумілого змісту; застосування тільки арабських цифр.

Відповідно до вимог лаконічності ОДС японської мови стенограма ділових переговорів повинна бути позбавлена повторень слів та, що найважливіше — речень. Досягнути такого ефекту перекладачам вдається завдяки спрощенням.

Проблематика перекладу ділових переговорів загалом та їх стенограм зокрема зумовлена явищами міжмовної симетрії та асиметрії. Вирішити проблеми перекладу в такому контексті перекладачам вдається із застосуванням відповідників та еквівалентів. Поняття лінгвістичних еквівалентів та міжмовних лексичних відповідників не є тотожними. Адже, ЛЕ – це слова з різних мов повністю подібні в семантичному складі та систематично застосуються при перекладі, а МЛВ, на противагу ЛЕ, мають тільки певну семантичну спільність та застосуються при перекладі в певному контексті.

Міжмовна симетрія полягає в реалізації спільних ознак в семантиці лексичних одиниць. З іншого боку асиметрія стосується наявності відмінних семантичних ознак чи відсутності лексичного позначення певного поняття як прояв національних (українських та японських) мовних особливостей.

Терехова Г. В. виділяє такі труднощі перекладу ділових переговорів: лексичні, синтаксичні, лексико-семантичні, термінологічні.

ВИСНОВКИ

В даній дипломній роботі розглянутий діловий стиль японської мови та зокрема його лексико-семантичний та культурологічний аспекти. На основі їх розгляду виділені та обґрунтовані особливості офіційно-ділового стилю японської мови, як письмового, так і усного.

Ґрунтуючись на аналізі теоретико-методичних засад вивчення офіційно-ділового стилю японської мови були виокремлені наукові підходи до його класифікації та зроблена їх візуалізація у вигляді блок-схем та таблиць для чіткішого сприйняття та спрощеного порівняння.

Розглянута історія розвитку ділового стилю та ключові чинники його формування дозволили прослідкувати першопричини існування сучасних характеристик ОДС японської мови.

В дипломній роботі розглянуті етикетні норми ділових переговорів японської мови в перекладацькому аспекті як засіб ефективного ділового спілкування для досягнення домовленостей. Розглянуті форми звертання в системах “свій-чужий” в різних мовних ситуаціях. Також виявлена взаємозалежність культурних та традиційних особливостей японської мови з нормами етикету ОДС на конкретних прикладах. Наведені пояснення щодо коректних та некоректних висловлювань допустимих під час ділових переговорів на прикладі фраз-шаблонів.

В ході написання дипломної роботи вдалось вирішити поставлені перед дослідженням завдання.

1. На основі аналізу наукової літератури, науково-публіцистичних видань було виявлено, що сучасне вивчення ділового стилю японської мови базується на дослідженні функціональних стилів, мовних жанрів та їх класифікації, а також мовного етикету.

Існуючи в системі мовних стилів ОДС японської мови практично закріплюється за певною сферою соціально-правових взаємовідносин. Залежно від тієї сфери для якої ОДС вирішує низку завдань йому присвоюється різновидність та виокремлюється ряд типових критеріїв. Такий науковий підхід, як було виявлено на основі аналізу методичної літератури, дає підстави для складної системи класифікації ділового стилю японської мови.

2. Детально ознайомившись з науковими працями з тематики досліджень історичного розвитку ділового стилю японської мови, були виокремлені ключові чинники його формування.

Виявлено виокремлення ділового стилю в японській мові в процесі її еволюції. Під час розкриття питання історичного розвитку ОДС було виявлено чіткий вплив історично сформованих особливостей японської мови на специфічні риси ділового стилю.

Складність вивчення історії розвитку японської мови загалом та ОДС зокрема пов'язане, перш за все, з тим, що науковці досі не мають єдиної думки щодо приналежності японської мови до однієї з мовних сімей. Адже, залежно від походження японської мови відрізнятиметься спосіб її дослідження. Відтак, більшість вчених лінгвістів вважають, що японська мова не є складовим компонентом жодної лінгвосім'ї, а на переконання Сиромятнікова О. корінням вона пов'язана з алтайськими та корейською мовами. Проте, на нашу думку, на формування японської мови впливали усі існуючі мови країн сусідів.

Зважаючи на історію розвитку сучасної японської мови, починаючи з бунго (文語) у IX–XII ст. (епоха Хейан), ми можемо зробити висновок про те, що формувалась вона від самого початку як мова ділових переговорів. Такий висновок ми робимо на підставі того, що старояпонська мова утворилась на фундаменті діалектів великих міст феодальної територіально роздрібненої Японії. А об'єднання Японії вимагало проведення низки переговорів з властивою японцям традиційністю та церемоніальністю. Отже, зародження ділового стилю

японської мови бере свій початок ще з IX століття, - періоду Хейан. Однак, згідно з древніми японськими хроніками “Ніхон Сьокі” стійкі торговельні взаємозв’язки Японії з Китаєм існували ще в VII столітті. Отже, ділова мова, ймовірно, почала розвиватись як окремий функціональний стиль японської мови ще тоді. Прослідковано, що осакські торговці в XVII-XIX століттях сформували цілу низку мовних стратегій покликаних сприяти укладанню успішних домовленостей, котрі стали основою типових особливостей сучасного ОДС японської мови.

3. На основі аналізу наукової літератури, науково-публіцистичних видань було прослідковано, що існує низка класифікацій ділового стилю японської мови. Виділення за різними підходами мовних жанрів, класів та стилів та місце в їх системах ОДС має спільний принцип. Класифікація базується на сфері, в якій застосовується ОДС, адже від неї залежатимуть його функції в рамках переговорного процесу. Зокрема Шмельва Т.В. виділяє ділову розмову (“ビジネス対話” – бізнесу тайва) як один з трьох жанрів інформативного лінгвістичного класу (на рівні з оціночним, етикетним та імперативним), а також сім його ключових субжанрів.

4. Аналізуючи теоретико-методичну базу даного дослідження було виявлено, що етикет ділового спілкування японською мовою репрезентує історично сформовані культурно-традиційні, національні особливості мовної поведінки японців. Етикетні норми ділового стилю японської мови репрезентують наступне:

- соціальну структуру японського суспільства;
- міцну прив’язаність до культурних традицій.

Розглядаючи історію розвитку та чинники формування ділового стилю японської мови було виявлено наступну закономірність. В сучасному діловому стилі, як і в добу Хейан присутні риси феодально-патріархальних суспільних

взаємин. Вона, на переконання Фролової О.П., прослідковується у лексиці, граматиці, структурі речень, формі звертань залежно від мовної ситуації.

Виявлено, що важливим аспектом ділового спілкування є те, що японці при звертанні враховують не індивідуальність співрозмовника, а його статус (посаду, професію тощо). Для звертання приналежність адресата до певної компанії чи організації важливіше за значенням ніж професія і, ти паче, ніж прізвище та ім'я. Часто на ділових переговорах японці при звертанні іменують один одного за посадою.

Ще однією специфікою ділового спілкування є використання шанобливих форм звертання до отримувача повідомлення часто з одночасним приниженням власного статусу відправником. При цьому початок переговорного процесу починається з висловлення подяки за попередню послугу, допомогу чи підтримку (навіть, якщо йтиметься про подію кількарічної давнини) або за виділений на зустріч час.

Основними типовими рисами мовного етикету ділового стилю японців є такі: стримування емоційних реакцій; висловлювати згоду зі стороною переговорів; уникнення однозначних або категоричних відповідей, що демонструють конкретне ставлення до питань які обговорюються; уникнення хизувань власними досягненнями; завжди перепрошувати за раптові незручні ситуації, що трапились під час ділової розмови.

5. В ході написання дипломної роботи було з'ясовано, що особливості перекладу документації ділових переговорів з японської на українську мову також включають етикетні норми.

6. Вираження ввічливості при написанні ділових документів здійснюється шляхом використання кліше. Для японців важливим є коректно донести висловлювану думку до співрозмовника, а тому використання двозначних речень вважається поганим тоном та, навіть, проявом неповаги.

Проаналізувавши стенограму ділових переговорів та методичну перекладацьку літературу, було зроблено висновок, що ввічливі привітання та прощання можуть бути опущеними задля передачі першочергової інформації. Проаналізувавши документацію державного рівня на прикладі витягу з Конституції Японії, було зроблено висновок, що в них врахований японський менталітет, відповідно до якого важливими є точність та стислість.

Оскільки, ключовою властивістю інформації, якою обмінюються на ділових переговорах є зрозумілість, то однією з головних характеристик ділової документації є високий рівень стандартизації.

7. Фіксація досягнутих домовленостей є типовою рисою ділової розмови японською мовою. Тому стенограми ділових переговорів можуть містити менший об'єм інформації відносно обговорюваного. Однак, на основі аналізу методичних праць ділового перекладознавства було виділено необхідність враховувати всю почуту під час ділових переговорів інформацію для уникнення неточностей. Цього вимагає достовірність як головна риса перекладу ділових розмов. Допоміжним технологічним засобом в цьому контексті є аудіофіксація переговорного процесу.

Аудіофіксація сприяє точності послідовного перекладу, котрий здійснюється після прослуховування аудіозапису в чотири етапи: попередня підготовка, аудіювання, аналіз змісту, декодування.

Враховуючи багатогалузевість, властиву діловим переговорам, перекладачам необхідно здійснювати попередню підготовку. Таким чином, ознайомившись з матеріалами, що стосуються обговорюваних тем перекладачі покращують свою компетентність у сфері, в межах якої відбувається ділова зустріч, пришвидшують синхронний, послідовний та інші види перекладу. Підготовчий етап перекладацького процесу зумовлений труднощами перекладу текстів ОДС японської мови.

На основі розглянутих прикладів перекладів ділових переговорів зроблено висновок, що головним є трансформація вихідного повідомлення на українську мову з врахування відмінних лексики, граматики, кількості та змістовності слів та символів, а також культурологічних особливостей. На основі аналізу змісту протоколів чи стенограм ділових переговорів перекладач обирає спосіб перекладу, тобто рівень інформаційної впорядкованості для тексту, що перекладається. Такий рівень залежатиме від комунікативного завдання, яке ставиться перед перекладачем. В контексті досліджуваної тематики мова йде про результат перекладу на українську мову — повний або стислий, вибірковий або функціональний, буквальний, семантичний, комунікативний.

Враховуючи специфіку та складність структури ділових переговорів їх переклад унеможлиблює використання дослівного способу. Натомість при перекладі стенограм перекладачі користуються ситуаційними кліше.

Особливості ОДС японської мови чітко проявляються при перекладі на українську чи інші мови. Адже, в структурі перекладацького процесу на етапі редагування прослідковується низка складнощів. Останні зумовлені специфікою ділових переговорів японців - культурною, лексично, граматичною тощо. Лінгвістичні труднощі перекладу є цілим комплексом з трьох груп та їх елементів. Основними трьома групами є лексико-семантичні, граматичні та соціокультурні. Водночас існує низка елементів ОДС стилю японської мови, переклад яких є складним в переговорному процесі - слова та речення не японською мовою; скорочені найменування марок продукції, виробів та приладів, технологій тощо; назви іноземних друкованих видань; назви структурних підрозділів установ, організацій, підприємств; назви посад, звання, вчених ступенів, титулів; власні імена та назви.

Правильність написання готового перекладу за змістом та структурою зумовлена такими правилами японської документації ОДС: існування встановленого шаблону написання; конкретизація змісту фіксацією, дати, часу,

місця тощо; видалення з тексту зайвих слів (за умови відсутності впливу на зміст); написання іноземних слів за допомогою катакани; наявність відповідей на питання відповідно до системи “5W3H”; використання лише речень однозначного та зрозумілого змісту; застосування тільки арабських цифр.

Відповідно до вимог лаконічності ОДС японської мови стенограма ділових переговорів повинна бути позбавлена повторень слів та, що найважливіше - речень. Досягнути такого ефекту перекладачам вдається завдяки спрощень.

Проблематика перекладу ділових переговорів загалом та їх стенограм, зокрема, зумовлена явищами міжмовної симетрії та асиметрії. Вирішити проблеми перекладу в такому контексті перекладачам вдається із застосуванням відповідників та еквівалентів. Поняття лінгвістичних еквівалентів та міжмовних лексичних відповідників не є тотожними. Адже, ЛЕ - це слова з різних мов повністю подібні в семантичному складі та систематично застосуються при перекладі, а МЛВ на противагу ЛЕ мають тільки певну семантичну спільність та застосуються при перекладі в деякому контексті.

Міжмовна симетрія полягає в реалізації спільних ознак в семантиці лексичних одиниць. З іншого боку, асиметрія стосується наявності відмінних семантичних ознак чи відсутності лексичного позначення певного поняття, як прояв національних (українських та японських) мовних особливостей.

要約

キーワード：ビジネスコミュニケーション，適切な翻訳，内一外，交渉，話し言葉，書き言葉.

日本のビジネス界で一般的によく使われる言葉とその意味を、文化的側面にも留意して、適切な翻訳を検討してきた。特に、話し言葉と書き言葉の違いに気をつけて、それぞれの特徴を分かりやすくするよう配慮した。

日本のビジネススタイル研究の理論と方法論の原則、およびその分析に基づき、ビジネスで使用される言葉とその意味の分類を科学的にアプローチするよう試みた。具体的には、ダイアグラム形式で視覚化された分類とタイムテーブル（時系列形式）による知覚化により、明確で簡略にした。

ビジネススタイル発展の歴史を研究し、今日のスタイル形成の鍵となった要因を考察した。これにより、日本の公式ビジネススタイルの現代的な特徴が形成された根本的な理由を追跡することができた。

この論文では、ビジネスの合意に達するまでの効果的なビジネスコミュニケーションの過程において、ビジネス交渉時のエチケットにも配慮して翻訳をするようにした。ウクライナ語への翻訳の文脈で「内一外」システムを作成する形式が検討された。また、日本のエチケットやビジネススタイルの具体例を挙げながら、それら例には日本の文化や伝統が感じられるようにした。また、ビジネスコミュニケーションの際に言うべき言葉と、言ってはならない言葉を解説した。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алпатов В. М. Япония: язык и общество / В. М. Алпатов. – М. : Муравей, 2003. – 208 с.
2. Букрієнко А. О., Комісаров К. Ю. Японсько-український переклад. Том 1: Практичний курс / А.О. Букрієнко, К.Ю. Комісаров. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. - 275 с.
3. Васина Н.И. Японский речевой этикет. Учебное пособие [Текст] / Н.И. Васина. - М.: Муравей, 2003. – 296 с.
4. В стране восходящего солнца : Очерки и заметки о Японии / [Соч.] Григория де-Воллана. — 2-е испр. и доп. изд. — Санкт-Петербург ; Москва : т-во М. О. Вольф, 1906 (Санкт- Петербург). — [4], 566, V с. : фронт. (портр.), ил.; 22.
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1980. – 320 с.
6. Жуков А.Е. История Японии. С древнейших времён до 1868 г. Том I – с. 176.
7. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 424 с.
8. Малахова Ю.В. Использование описательного метода при исследовании японских заимствований // Матеріали науково-практичної конференції молодих вчених “Методологія сучасних наукових досліджень” – Харків: ХНПУ, 2005. – с. 36.
9. Малахова Ю.В. Особенности фонетики японского языка // Проблеми викладання східних мов. Збірник наукових праць кафедри східних мов. – Харків: ХДПУ, 2001. – с. 33-37.

10. Малахова Ю.В. Стилистические функции японских заимствований (на материале художественных, публицистических и рекламных текстов // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. – Вип. 18. – Харків: ХДПУ, 2004. – с.117-123.
11. Малахова Ю.В., Быкова И.А. Японские заимствования в контексте межкультурной коммуникации // Русская филология. Украинский вестник: Республиканский научно-методический журнал. – Харьков, 2007. – № 1 (32) – с.10-12.
12. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
13. Мирам Г. Профессия: Переводчик [Текст] / Г. Мирам. - Киев: Ника-Центр Эльга, 1999. - 160 с.
14. Мишина М.Н. Японский язык. Устный перевод на средних семестрах [Текст] / М.Н. Мишина. - Москва: Трибола, 1995.-188 с.
15. Пирогов В. Л., Еволюція системи японського письма і динаміка форм словотвору в японській мові / Наукові студії ХХІ (культура, освіта – антропоцентричні парадигми і сучасний світ). Філософія, Філологія, Педагогіка, Економіка. – Вип. 7, т. 9 – Київ-Буча: вид-во «МІЛЕНІУМ», 2016. , 2016. – 32 с.
16. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2007. – 61 с.
17. Потапова Я.М. Норма делового стиля в японском языке: дис. к-та филол. наук / Я. М. Потапова. – М., 1995. – 202 с.
18. Речевое общение: цели, мотивы, средства: Сб. ст. / Под ред. И. В. Уфимцева. М. 1998. - 227 с.
19. Свирина Н.М. Жанр деловой беседы в японском языке / Н.М. Свирина, Е. В. Маевский // Общественные и гуманитарные науки. С. 223-228.

20. Сиротинина О. Б. Хорошая речь: сдвиги в представлении об эталоне // Активные языковые процессы конца XX века. – М., 2000. С. 271-275.
21. Сучасна японська літературна мова: теорет. курс: в 2 т. / Тамара Костянтинівна Комарницька, Константин Юрійович Комісаров, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : ВД Дмитра Бураго, 2012. – 228 с.
22. Терехова Г.В. Теория и практика перевода: учеб. пособие. – Оренбург: ГОУ ОГУ, 2004. – 103 с.
23. Фролова Е.Л. Учебный курс “Основы перевода и переводческой деятельности. Переводчик в сфере профессиональной коммуникации. Японский язык” / Е.Л. Фролова. Новосибирск: ННИГУ. 2012. – 28 с.
24. Фролова О.П. Японский речевой этикет (лингвистический аспект) : Методическое пособие / О.П. Фролова. - Новосибирск. 1997. 45 с.
25. Хоффманн Д.Й. Общее руководство по составлению личных и деловых писем - Лейпциг: Изд. Фердинанда Зехтлинга, 1950.
26. Холодович А. А. Грамматические категории уважительности в современном японском языке. Сборник “Японское языкознание”. М., 1979. - 228 с.
27. Цукісіма Х. Японське мовознавство. — Токіо: Токійський університет, 1964.
28. Швецова-Водка Г.М. Загальна теорія документа і книги. — Київ : Знання, 2014. — 405 с. — (Вища освіта ХХІ століття) — ISBN 978-966-346-642-2.
29. Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Ред. В.В. Красных, А. И. Изотов. -М.: “Филология”, 1997. Вып. 2. - 124 с. ISBN 5-7552-0104-8
30. Шмелева Т. В. Словарь одного события / Т. В. Шмелева // Русская речь. 1992. №4, С. 75-79.
31. English and Japanese in Contrast / ed. by Harvey M. Taylor. – New-York : Regents Pub. Co, 1979. – 205 p.

32. Haga 2004 — Haga Y. Nihonjingengobunkaronkoogi (nihonjinras), his), a) no koozoo. Tokyo: Tais), huukan-s), hoten, 2004.
33. Hasegawa Y. The Routledge Course in Japanese Translation / Yoko Hasegawa. – London: Routledge, 2012.
34. Keigo Ronko, Tsujimura 1992, ISBN 978-4-625-42077-1, 98 c.
35. Morita R. Nihongo no goi. Go no imibunseki, kijutsu no houhou / R. Morita // Kouza Nihongogaku 12. Gaikokugo to no taishou III / Teramura Hideo (hen). – Toukyou : Meiji shoin, 1982. – P. 23–34.
36. Nishihara S. Nihon no gengo seisaku no tankan / S. Nishihara // Gengoseisaku wo tou / Tajiri Eio, Ootsu Yukio (hen). – Toukyou : Hitsuji, 2010. – P. 33–49.
37. Smith S. Reading Japanese Newspaper Articles: A Guide for Advanced Japanese Language Students / Stephen Smith. - Chesterfield: B&D Books, 2011.
38. Wakabayashi J. Japanese–English Translation: An Advanced Guide / Judy Wakabayashi. – London, New York: Routledge, 2020.
39. Yamaguchi T. Japanese linguistics / T. Yamaguchi. – London–New-York : Continuum, 2007. – 240 p.
40. 田中実(みのる・たなか) 分析的記述(1969) (Аналітичний опис, Мінору Танака, 1969 p.)
41. 吉川武時(よしかわ・たけとき) 日本語文法入門 (NAFL 選書). - アルク 1989, - c. 227 (Такетокі Йошикава, Вступ до японської граматики, 1989, - c. 227)
42. 「公正しい証書」 『百科事典マイペディア』 電子辞書版、2008 年
43. 林陽一(よいち・はやし) 「岩間昭道先生が到着されました。退官記念しています」 『千葉大学法学論集』 第 23 卷第 1 号、申千葉大学、申 2008 年には、一度お見舞いにお伺いしたいと思っております。9

月、申 с.201-244、申 NAID 110007326617 (Йоічі Хаясі, Прибуття Акімічі Івами та відзначання його виходу на пенсію, Юридична збірка університету Чіба, 2008, с.201-244)

44. Дзябко Ю.М. Семантична структура термінологічного поля “мовна політика” в українській та японській мовах. дисертація канд. філол. Наук. – Львів, 2015. - 269 с. Електронний документ. – Режим доступу: <https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/dis_dziabko.pdf>

45. Конституції Японії. Електронний документ. – Режим доступу: <<https://legalns.com/download/books/cons/japan.pdf>>